Бүгү чурттарнын пролетарийлери каттыжынар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 298 (9675) 1974 чылдың декабрь 22 воскресенье | 1925 чылда үнделеттингеН | Өртээ 2 коп.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң садыг, ниитиниң чемненилгези, коммунал ажыл-агый болгаш чоннуң амыдырал хандырылгазының талазы-биле доктаамал комиссиязының хуралы декабрь 20-де болуп эрткен.

Кызыл-садыг системазында садыгның депшилгелиг аргаларын нептередип турарының дугайында Кызыл-садыгның директору Х. А. Мамедовтуң илеткелин аңаа дыңнап, чугаалашкан. Садыгның депшилгелиг аргазы—садып алыкчылар бараанларны боттары шилип алыр арга-биле ажылдаар магазиннер четкилерин хөгжүдеринче кичээнгейни салып турарын демдеглээн. 1971 чылдан бээр бо чылдың 11 айларынга чедир үеде депшилгелиг арга-биле ажылдаарынче шилчиткен магазиннерниң деңзигүүрү Кызыл-садыгда ниити магазиннерниң 40 хуузун, олар бараан саарылгазының 88 хуузун эзлеп турар. Ындыг магазиннерниң деңзигүүрү келир чылдың төнчүзүнге чедир 42 хуу чедер. СЭКП-ниң XXIV съездизиннң Директиваларында салдынган сорулгаларга, партия обкомунуң II пленумунуң шиитпирлеринге ол дүгжүп турар.

Садыгның депшилгелиг аргазынче шилчидилгени боттандырарын саададып турар четпестерни база демдеглээн. Бараанларны шарып, савалаар материалдарның чедишпези, оларны механизмнерниң дузазы-биле кылыр ниити цехтиң чогу, чаа хевир-биле туткан магазиннерниң чогу-биле холбашкан айтырыгларже улуг кичээнгейни салган.

Ол-ла хуралга Садыг, чуртталга-коммунал ажыл-агый, Чоннуң амыдырал хандырылга министерстволарының, респотребсоюзтуң 1974 чылда улус ажыл-агый планнарының күүселделериниң түңнелдерни болгаш 1975 чылдың планының төлевилелдерин көөрүнүң талазы-биле айтырыгны база чугаалашкан. Бо талазы-биле республиканың чуртталга-коммунал ажыл-агый министриниң оралакчызы **М. А. Усманов**, респотребсоюзтуң баштаар черииниң даргазының оралакчызы **В. Я. Матюков**, садыг министри **Х. А. Салчак** олар илеткелдер кылган.

Ол-ла хүн республиканың Дээди Совединиң бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиязының хуралы болган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының ийиги сессиязы

ТУРГУЗУКЧУ ИШТИҢ ПЛАНЫ БОЛГАШ БЮДЖЕДИ

Москвага декабрь 20-де ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының ийиги сессиязы ажылын дооскан. Сессия 1975 чылда Күрүне планын болгаш Күрүне бюджедин чугаалажып көрген. Депутаттар ол документилерни чугаалажып көөрде, беш чылдың эрткен дөрт чылдарының иштинде улус ажыл-агыйының деңдески хөгжүп турганын, коммунизмниң материал-техниктиг суурун тургузарынга улуг базының кылдынганын сеткил ханышкын-биле демдеглээн. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдан кылганы иштики болгаш даштыкы политиканың үре-түңнелдери улам боттуу-биле көстүп турар. Ол политиканы бүгү совет кижилер изин-биле деткип, соруктуг болгаш тывыңгыр күш-ажылчы ижи-биле аңаа харыылап турарлар.

Беш чылдың доостур чылының Күрүне планы беш чылдың ниити түңнелдерин көргүзүп турар. Ында айыткан даалгалар улуг-даа болза, оларны бети чижек кылдыр көөр херек. Айыттынган үүлдерни ажыр күүседири дээш демисежир болур болгаш демисежир-даа ужурлуг. Бистиң күрүне эрге-чагыргазының дээди органының депутаттарының саналы-даа ындыг болган.

Декабрь 20-ниң эртенинде 10 шакта Кремльдиң Улуг ордузунга Эвилел Совединиң болгаш Национаддар Совединиң каттышкан ийиги хуралы болган.

Эштер **Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Ш. Р. Рашидов, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов** оларны депутаттар болгаш аалчылар диңмиттиг, үргүлүүлелдиг адыш часкап, бут кырынга тура уткаанзар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединиң Даргазы **В. П. Рубен** хуралды ажыткан.

1975 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайында айтырыг талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазы депутат **Н. К. Байбаков** сес ап, түңнел кылган.

1975 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирип келген төлевилелин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Соведи болгаш Национаддар Соведи бүгү талазы-биле, хандыр чугаалажып көргенин ол чугаалаан. 1975 чылдың планы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң сорулгаларын боттандырар талазы-биле чаа улуг базым болурун палаталарның план-бюджет болгаш адырлар комиссияларының түңнелдеринде, эдеринчи илеткелдеринде демдеглээн.

План-бюджет болгаш адырлар комиссияларының эдеринчи илеткелдеринде, депутаттарның саналдарында планны долузу-биле үүлдүт деп көрүп турар.

План-бюджет болгаш адырлар комиссиялары бо планны чугаалажып көргеш, улустуң хереглел бараанларын бүдүрүп үндүрериниң болгаш сайгарарының планын 130,2 миллион рубльге улгаттырарының дугайында саналды киргген.

Материаддыг болгаш бойдус курлавырларын, бүдүрүлге күүлерни ажыглаарын улам экижидеринче, чаа-чаа бүдүрүлге черлерин ажыглалга киирерин дүргеледиринче база материаддыг болгаш күш-ажыл чарыгдалдарын эвээжетпишаан, продукцияны хөөнү бүдүреринге, шынарын экижидиринге оларны ажыглаарынче, ниитилел бүдүрүлгезинин ажыктыг чорууп улгаттырар, экономиканың хөгжүлдезин интенсификастаар сорулга-биле ажыл шагын долдур ажыглаарынче угланган дыка хөй чугула саналдарын депутаттар кылган.

План-бюджет болгаш адырлар комиссияларының түңнелдеринде база чамдык депутаттарның саналдарында-даа материаддыг курлавырларны, эң ылаңгыяда эдеринчи газты, кара демир прокадын, ыяшты, цементнин болгаш өскелерниндаа улам эки ажыглаарынче улуг кичээнгей салдынган. Чигэтин, оттулар үүлдүн болгаш материалдарның камналгазының талазы-биле улуг сорулгаларны планда айтып турар. Ынчалза-даа материаддарны чөп ажыглаарының курлавырларын ам-даа чедир ажыглавайн турар. 1975 чылда эдеринчи газтарны ажыглаарын дыка экижидирип көрүп турар. Ынчалза-даа газ болбаазырадын кылыр заводтарның тудуунуң хожудап турарының уржуундан дыка хөй газты, эң ылаңгыяда Барын Сибирь районунуң газын, ам-даа долузу-биле ажыглаар арга чок боон турар.

Тудуг материалдарының чарыгдалын эвээжедир сорулга-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирип келген төлевилелин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Соведи болгаш Национаддар Соведи бүгү талазы-биле, хандыр чугаалажып көргенин ол чугаалаан. 1975 чылдың планы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң сорулгаларын боттандырар талазы-биле чаа улуг базым болурун палаталарның план-бюджет болгаш адырлар комиссияларының түңнелдеринде, эдеринчи илеткелдеринде демдеглээн.

План-бюджет болгаш адырлар комиссияларының эдеринчи илеткелдеринде, депутаттарның саналдарында планны долузу-биле үүлдүт деп көрүп турар.

План-бюджет болгаш адырлар комиссиялары бо планны чугаалажып көргеш, улустуң хереглел бараанларын бүдүрүп үндүреринин болгаш сайгарарының планын 130,2 миллион рубльге улгаттырарының дугайында саналды киргген.

Материаддыг болгаш бойдус курлавырларын, бүдүрүлге күүлерни ажыглаарын улам экижидеринче, чаа-чаа бүдүрүлге черлерин ажыглалга киирерин дүргеледиринче база материаддыг болгаш күш-ажыл чарыгдалдарын эвээжетпишаан, продукцияны хөөнү бүдүреринге, шынарын экижидиринге оларны ажыглаарынче, ниитилел бүдүрүлгезинин ажыктыг чорууп улгаттырар, экономиканың хөгжүлдезин интенсификастаар сорулга-биле ажыл шагын долдур ажыглаарынче угланган дыка хөй чугула саналдарын депутаттар кылган.

План-бюджет болгаш адырлар комиссияларының түңнелдеринде база чамдык депутаттарның саналдарында-даа материаддыг курлавырларны, эң ылаңгыяда эдеринчи газты, кара демир прокадын, ыяшты, цементнин болгаш өскелерниндаа улам эки ажыглаарынче улуг кичээнгей салдынган. Чигэтин, оттулар үүлдүн болгаш материалдарның камналгазының талазы-биле улуг сорулгаларны планда айтып турар. Ынчалза-даа материаддарны чөп ажыглаарының курлавырларын ам-даа чедир ажыглавайн турар. 1975 чылда эдеринчи газтарны ажыглаарын дыка экижидирип көрүп турар. Ынчалза-даа газ болбаазырадын кылыр заводтарның тудуунуң хожудап турарының уржуундан дыка хөй газты, эң ылаңгыяда Барын Сибирь районунуң газын, ам-даа долузу-биле ажыглаар арга чок боон турар.

Тудуг материалдарының чарыгдалын эвээжедир сорулга-биле амгы үениң эң таарымчалыг төлевилелдериниге үндезилээш, тудугта кол-кол материалдарны ажыглаарының адырлар аайы-биле депшилгелиг норма-чижектерин доктаадырын ССРЭ-ниң Күртудуунга дааскан. Планны күүседир үеде материалдыг курлавырларны эң таарымчалыг, эки ажыглаарының аргаларын тывар. Бүдүрүлгеннң дыка хөй адырларының талазы-биле күүлерни ажыглаарын экижидериниң айтырыгын депутаттар шын тургузуп турганнар деп, Н. К. Байбаков уламчылаан. Ынчалза-даа ССРЭ-ниң министерстволары болгаш ведомстволары, эвилелдешкен республикаларының Министрлер Чөвүлелдери, ССРЭ-ниң Күрпланы болгаш Күрхандырылга чери ажылдан турар бүдүрүлгелерин долузу-биле ажыглаааш, продукцияны улам хөөнү кылып үндүрер төлээде, немелде материалдыг курлавырларны тыпкаш, өске-даа хемчегларни алыр ужурлуг.

Продукцияның чамдык хевирлериниң куду шынарлыг боон турарын сессияга санал бергеннер база шүүмүүлээн. Ынчангаш министерстволар болгаш ведомстволар, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери продукцияның шынарын экижидиниң айтырыгларын боттарының хүн бүрүде ажыл-чорудулгаларының эң чугула сорулгазы кылдыр санаар, планда айыткан даалгаларны херек кырында боттандырарын хандырар, шынары куду, улустуң хереглелвес продукцияларын бүдүрерин соксадыр ужурлуг. Ол шыкаш Күрүненің стандарт комитединиң талазындан шынарны хынап, көөрүн күштелдирери эргежок чугула.

Мал ажылынга болгаш аңаа чемнер белеткээринге ажыглаар машиналарны кылып, үндүрери 9 хуу улгаттырарын планда айыткан — деп, Н. К. Байбаков чугаалаан. Оон-биле кады мыйыстыг бода малды өстүрүп, семиртир комплекстерге ажыглаар машиналарны болгаш дериг-херектелдерни 1974 чылдыындан 7 катап, хаваннар өстүрүп, азыраар комплекстерге — 1,5 катап хөөнү кылып үндүрер ужурлуг. Ынчалза-даа оларны кылып үндүрер бүдүрүлге күүзү чедишпес боон турарындан ындыг дериг-херектелдерге негелде долузу-биле хандыртынмайн турар. Оон ужурундан мал ажылынга болгаш мал чемнери белеткээринге машина тудуушкунунуң чоокта чаа организастаттынган министерствозунга акша тускайлаашкынын 26 хуу улгаттырган.

Машина тудуушкунунда четпестерин депутаттарның саналдарында болгаш комиссиялардың түңнелдеринге-даа айтып турган. Машина тудуушкунунуң келир чылда өзер темпизи ниити үлетпүрүүнүнде бедик кылдыр көрдүнген, машина тудуушкунунга капитал салыышкынын 30 хуу ажыг улгаттырган.

Чамдык объектилерни тударынга капитал салыышкынын улгаттырар дугайында айтырыгны депутаттар салып турган. Планны доктаадып, кылыр үеде улус ажыл-агыйының дайзынында кирген объектилеринин төлевилел-смета документилериниң барын, а ол шыкаш керээ-биле ажылдаар тудуг организацияларының шыдаар аргаларын барымдаалап көрген.

Тудугларны дериг-херектелдер-биле четчелээринде четпестер дугайында, эң ылаңгыя оларны бээрининг хуусаалары-ның дүүшпейн турарының дугайында дыка чугула айтырыгны депутаттар көдүрген. Ол чорук тудугларны айыткан хуусаазында ажыглалга киирериниге шаптыктаашкынны кылып турар. Тудугларны хандырарының дугайында айтырыгны ССРЭ-ниң Күрпланы болгаш Күрхандырылга чери машина тудуушкунунуң министерстволары-биле кады ыяк чугаалажып көрген болгаш оларның дугурушкан саналдарын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бадылаан турган.

Амгы үеде ССРЭ-ниң Күрхандырылга чери ССРЭ-ниң Күрпланының, министерстволарының болгаш ведомстволарының киржилгези-биле тудугларны дериг-херектелдер-биле хандырарының системазын экижидер болгаш дериг-херектелдерни чогуур үезинде база долузу-биле бээри дээш оларны бээр организацияларын, белеткээр заводтарның харыысалгазын улгаттырар талазы-биле саналдарны белеткеп кылып турар.

Ниитиниң ажыглалынын коммунал объектилерин тударыбиле бо чылын ССРЭ-ниң министерстволары чер-чер Советтеринге коммунал тудугну кылыры-биле 200 миллион ажыг рубльди, а 1975 чылда 310 миллион рубльди оларга дамчыдарын айыткан—деп, илеткелчи допчу харыызынга демдеглээн.

Хоорай ажыл-агыйының объектилерин тударынга чазактың шиитпирин ёзугаар улуг киирер чурум-биле акша-хөреңги дамчыдарын корум-чурумчудар дугайында киирген саналдарны ССРЭ-ниң Күрпланы база катап чугаалажып көөр.

Депутаттар планнаашкынны, экономиктиг шаңнал-мактадыны болгаш улус ажыл-агыйын эргелеп-башкарарын экижидериниң айтырыгларын тургускан-кар. ССРЭ-ниң Күрпланы өске организациялар-биле кады бо айтырыгларны чугаалажып көрүп турар. Үлетпүрүүн адырларын эргелеп-башкарарының кол схемазы кандыг боон турарыл дээрге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чамдык адырлар талазы-биле ындыг схемаларны көргеш, бадылаан болгаш схемаларны чедир ажылдан кылырын шапкынчыдарын министрлерге дааскан.

Дараазының чылдарында чедир туттуумаан тудугларның санын эвээжедир сорулга-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даңзылап, бадылаар тудугларының санын планда кызыра көрген. Эвилелдешкен республикаларның министерстволары, ведомстволары болгаш Министрлер Чөвүлелдери планнарны бүдүрүлге, тудуг черлеринге дужаарда болгаш иштики тудуглар даңзыларын ажылдан кылырда чедир кылдынмаан тудугларны эвээжедирин көөр ужурлуг.

Планны чугаалажып турда ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң өске-даа чугула айтырыгларының талазы-биле саналдарны киирген.

План-бюджет болгаш адырлар комиссияларының түңнелдеринде база депутаттарның саналдарында айыттынган бүгү-ле саналдарны кичээнгейлиг өөренип көөр болгаш оларның талазы-биле чогуур шиитпирлерни хүлээп алыр апаарын ССРЭ-ниң чазаның дааскан ёзугаар илеткеп дыңнадырын чөпшээреп көрүнер.

ССРЭ-ниң Күрпланы, ССРЭ-ниң Күрхандырылга чери, министерстволар болгаш өске-даа организациялар план күүселдезиниң үезинде улус ажыл-агыйынга немелде курлавырларны илередир болгаш оларны ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринге ажыглаар ажылды күштелдирер.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планын бистиң чуртувустуң экономиказын хөгжүдериниң эң чугула айтырыгларын кичээнгейлиг база шүүмүүлекти көөрүнүң байдалынга чугаалашкан болгаш ол чорук улус ажыл-агыйынга бараан болдурары эргежок чугула немелде курлавырлар улус ажыл-агыйының бүгү адырларында бар дээрзин көргүскен деп, Н. К. Байбаков түңнелинде чугаалаан. План күүселдезиниң үезинде ол айтырыгар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ССРЭ-ниң Күрпланының доктаамал контролюнга турар. Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле совет улус беш чылдың доостур чылының онаалдаларын хуусаа бетинде күүсөдир дээш социалистиг чарышты улам калбак өөрүтүп, бистиң Төрээн чуртувустуң күүү-шыдалын улам быжыглаарының болгаш чоннуң чаагай байдалын чайгылыш чок өстүрүүнүң хөрээнге чаа-чаа чедишкиннерни чедип алыр дээрзинге бүүрелин ол илергейлээн.

ССРЭ-ниң Дээди Соведи Эвилел Совединиң болгаш Национаддар Совединиң планбюджет, адырлар комиссияларының эдиглерин барымдаалавышаан, 1975 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинин Хоойлузун палаталар аайы-биле ийи аңгы бадылаашкынга чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Хүн чурумунуң үшкү айтырыының талазы-биле — 1975 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1973 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң сан министри депутат **В. Ф. Гарбузов** түңнел сес чугаалаан. ССРЭ-ниң Дээди Соведиге бадыладып киирген бюджетти Эвилел Совединиң болгаш Национаддар Совединиң план-бюджет база адырлар комиссиялары, сессияга санал берген депутаттар бүрүн болгаш чаңгыс эдеткилдиг үүлдүгүүдү деп, ол чугаалаан. Бюджетти тодаргай көргени болгаш ону сессияга чугаалашканы СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң экономиктиг тургузуушкун талазы-биле чугааларында ‘салдынган сорулгаларга дүүштүр ук бюджетти СЭКП-ниң XXIV съездизиниң, СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) болгаш 1974 чылдың декабрь Пленумнарының шиитпирлерин барымдаалап чогаадып тургускан көргүскен. Бо бюджет улус ажыл-агыйының бүгү адырларын хөгжүдерин акшаландырар болгаш чоннуң амыдырал деңнелин улам бедидер база күрүненің камгалал күүүзүн быжыглаар чорукту хандырар.

План-бюджет болгаш адырлар комиссиялары улус ажыл-агый планының чамдык көргүзүглерин өскертир дугайында болгаш оон-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң орулгаларын 125 миллион рубль, оон иштинде саарылгадан үндүрүг талазы-биле — 93,3 миллион рубль, күрүне бүдүрүлгелериниң болгаш ажыл-агый организацияларының акшаландырыышкынар —76.822.142 мүң рубль ниити түңүүг, оон рубль база чыылдалар болгаш үндүрүг эвес янзы-бүрү орулгалар талазы-биле — 4 миллион рубль көөделир дугайында саналдарны киргген. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ук саналдарны көргеп болгаш оларны хүлээп алырын болдунар аргалыг деп саналаан.

План-бюджет болгаш адырлар комиссияларының тургускан бүгү айтырыгларын, а ол шыкаш депутаттарның дилегларын болгаш саналдарын ССРЭ-ниң Сан министерствозу кичээнгейлиг көөр болгаш оларның талазы-биле саналдарны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге илеткеп дыңнадыр. Ол айтырыглар дугайты алдынган хемчеглерни депутаттарга дыңнадыр.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш совет улус кайгамчык улуг сорук кириишкиниг ажылдап турар деп, В. Ф. Гарбузов түңнелинде чугаалаан. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле тоску беш чылды хуусаа бетинде боттандырып доозар дээш социалистиг чарышты калбаа-биле нептередири чигзиниг чок. Ол чорук 1975 чылдың планы болгаш бюджеди долдур болгаш ажыр чедишкиниг күүсеттинер, бистиң чуртувус коммунистиг ниитилелди тургузарының өөдүр улуг планнарын боттандырарының оруунга чаа улуг базымны кылыр дээрзинге быжыг бүүрелди тургузуп турар.

1975 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Хоойлузун депутаттар палаталар аайы-биле ийи аңгы бадылаашкынга хүлээп алган. Палаталарның план-бюджет болгаш адырлар комиссияларының эдиглерин кириштир 1975 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин: орулгалар талазы-биле 208.598.531 мүң рубль түңге болгаш чыгдалдар талазы-биле 208.410.750 мүң рубль түңге, орулгалар чарыгдалдарны 187.781 мүң рубль түңге ажып турар кылдыр бадылаан.

Улус ажыл-агыйын акшаландырарынга — аңгы үлетпүрүү, тулуг индустриязын, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүү, көдээ ажыл-агыйны, транспортту, чуртталга-коммунал ажыл-агыйын болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларын үлам ыңай хөгжүдеринге чарыгдалдар 102.630.255 мүң рубль ниити түңүүг, социал-культура хемчеглеринге акшаландырыышкынар —76.822.142 мүң рубль ниити түңүүг, оон иштинде күрүненің социал страхование бюджединиң талазы-биле чарыгдалдар 25.934.907 мүң рубль түңүүг болур.

1975 чылда чурттуң камгалалына дозевилел 17.430.000 мүң рубль болур.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларынга дүүштүр совет улустуң чаагай байдалын улам бедидер талазы-биле хемчеглерни боттандырып чорударынга чылга чижеглел саанарга келир чылын 21.459.000 мүң рубльди өөр, 1957 чылга чедир чоннуң ортузунга бижидиишкин-биле тараткан Күрүне өөскүннериниң облигацияларын төлеп бээринге 1.000.000 мүң рубльди чарыгдаар.

Эвилелдешкен республикаларның Күрүне бюджеттерин Хоойлу-биле доктааткан.

1973 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында Отчётту ССРЭ-ниң Дээди Соведи бадылаан.

Сессия оон соонда хүн чурумунуң дөрткү үүлүн — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында айтырыгны көөрүнче шилчээн. Ол айтырыг талазы-биле илеткелди ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **М. П. Георгадзе** кылган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бирги сессиязының соонда эрткен үе дургузунда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң каш-даа Чарлыкты хүлээп алган, ССРЭ Конституциязына дүүштүр ССРЭ-ниң Дээди Соведи көөр кылдыр оларны киирип турар-дыр деп, ол чугаалаан. «Эвээш шалыңыг өгбүлелер уруглариынга пособиелерни күштүг болдуруп чорудар дугайында», «Сезонныг ажылдарда ажылчыныңарның болгаш албан-хаакчыларның күш-ажылынын байдалдарының дугайында», «Армия генералы шериг атты тыпсырының чурумунуң дугайында» Чарлыктарны, «ССРЭ-ниң культура министринге эш П. Н. Демичевти томуйлаар дугайында» Чарлыкты ол үе дургузунда үндүрген деп, илеткелчи дыңнаткан. Ол Чарлыктарны хүлээп алырының эргежок чугулазының дугайын М. П. Георгадзе үндезилеп чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын Дээди Совет бадылаан болгаш чогуур хоойлуларны база доктаалды хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының ийиги сессиязының хүн айтырыгларын чугаалажырын дооскан. Сессияны хагдынган деп чарлаан.

(СЭТА).

Тамара Захаровна Конобеевская—«Көк-Тей» совхозтуң мурнакчы саанчызы. Инек бүрүзүнден сүт саарының чыл планын ол күүседипкен. Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бодунга алган хууда хүлээлгелерин Т. З. Конобеевская күүседип турар.

ЧУРУКТА: Т. З. КОНОБЕЕВСКАЯ.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

Чарышты канчаар организастап турарыл?

УЛАМ ДЭЭШТИИН ЧЕДИП АЛЫР

Тодарадыкчы чыл адакталган, Каш хонгаш-ла тоску беш чылдың сөөлгү чылы эгелээр. Чаа чылче киреринің мурнуу чарыында эртип турар чылда кылган ажыл-херектеристи түңнеп көре бээр чаңчылдыг болгай бис. Ынчангаш Тес-Хем районнуң колхозтарында чарышты канчаар организастааныл, чарыштың массалыг, дээштиг, деңнелгелиг чорууп чедип алырын «Чодураа» болгаш «Ак-Эрик» колхозтарда канчаар чорудуп турарыл дээрзин көрээл.

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында чарыштыг ийи колхозтуң планныг онаалдаларны күүсеткени мындыг:

Малдан алыр продуктуларны күрүнеге сатканы (хуу)	«ЧОДУРАА»	«АК-ЭРИК»
Сүт	137	109
Дүк	116	100,8
Зөт	83,6	65,2
Төрүүр чүс баш малдан алган чаш төл:		
бызаа	65	79
хураган	74	86
Мал бажы өстүрериниң планын күүсеткени (хуу):		
мыйыстыг бода мал	96,5	102,9
хой	100,9	100,8
өшкү	91,7	134

Үстүнде саннардан алырга, «Чодураа» колхозтуң ажылчылери ак-эрикчилерни мурнап, чарыштыг кожаларындан сүттү 28, дүктү 15,2, зөтти 18,4 хуу хөөнү саткан.

Төрүүр чүс баш малдан чаш төл камгалап алырының планы кайы-даа колхозта күүсеттинмээни үстүнде саннардан база-ла илдец. А «Чодураа» колхозтуң көргүзүү дыка куду болганы оон удуртукчуларын, мал ажылының тускай эртемниглерин дүвүредир ужурлуг.

«Ак-Эрик» колхоз чүзүн аайы-биле мал бажын өстүрериниң планын күүсеткен. А чодураажылар чарыштыг кожаларындан чыдыш каап турар. Мыйыстыг бода мал, өшкү бажын өстүрериниң талазы-биле планныг онаалдаларын «Чодураа» колхоз күүседип шыдаваан. Харын-даа районнуң ниити көргүзүүнден куду түңнелдиг болган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, хожудап турарларны мурнакчыларның деңнелинге чедирери—чарыштың кол сорулгазы болгай. Бо талазы-биле чарыштыг ийи колхозтарда байдал кандыгыл?

Беш чылдың тодарадыкчы чылында аразында чарыштыг ажылдаар дугайында керээни чарарын ийи колхозтуң төлээлери дугурушкан. Квартал санында түңнелдерни солужуп, кымныг канчаар ажылдаанын хынажып, арга-дуржулгазын солчур талазы-биле ажылды баштайгы үеде чорудуп турган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, мурнакчы арга-дуржулганы нептередиринге чарыштың ажык-дузазын бо ийи ажыл-агыйның удуртукчулары-даа, чарыштыг малчыннар-даа билген. Ынчалзажок ийи ажыл-агыйның эгелээн чарыжы чоорту-ла ала-чайгаарлаашкынның агымынче кирген.

«Ак-Эрик» колхозтуң ийи хойжу бригадазы аразында чарыштыг. Ниити түңнел-биле алырга, № 1 хойжу бригада чарышка мурнап, төрүүр 100 хойга онаштыр 88 хураганны камгалап алган. Ынчалза-даа алган социалистиг хүлээлгезинге 7 хураган чедирбээн. № 2 хойжу бригаданың көргүзүү оон чавыс болган. Чүге? Хамык ужур чарышты четпес организастаанында. Үеэи келирге, азы чогуур черлерден чарыш дугайында айтырыг тургузуп келирге, ону далаш-биле эрецгей организастаар чорукту уржуу ол. Чарыштыг бригадалар арга-дуржулгазын солчуп, коданнарынга баржып, чедир кылдынмайн турар ажылдарны дем-биле шиитпирлеп турган болза, чарыш ынчан дээштиг болур ийик.

№ 2 хойжу бригаданың хойжузу Джижтмаа Орус-оол ол-ла бригадада хойжу Соян Хайың-биле чарыштыг. Бо ийи хойжу бот-боттарының коданнарынга баржып, бирээзинин эки дуржулгазын өскези ажыглап, арга-сүмезин катчып, демниг ажылдап турар. Ынчангаш оларның көргүзүглери бедик болган. Төрүүр чүс хойга онаштыр 105 хураганны камгалап, хой бүрүзүнден 2,6 кг дүк кыргып алган Джижтмаа Орус-оол чарышка тиилекчи болган. Чүгле бот-боттарын ашчыр дээш эвес, а мурнакчы дуржулганы ажыглаар, чедишкиннерни быжыглавышаан, четпестерни чайладырының хемчеглерин алыр — чарыштыг ийи хойжунуң сорулгазы ындыг. Ону амыдралга боттандырары-биле олар чарыжын дараазында чылче узаткан.

— Мурнуку чылдарда чарышты организастап турганывыста улуг четпестер турган: чүгле хүлээлгелер ап, чарышче кыйгыржыр — чарыш дугайында чугаа оон-биле дооступ каар турду. Чарыштың дээштиин, массалыын, деңнелгелиг чоруун чедип алыр дээш ажылды сөөлгү чылдарда экижиткен бис. Чарыштыг бригадаларның, хойжуларның көргүзүглерин ай, квартал санында түңнеп, оларның арга-дуржулга солчулгазы организастаанывыстан малчыннар улам соруктуг ажылдаар апарды. Чарыштың дээштиин чедип алыр дээш боттуг хемчеглерни ап, ону организастап турарывыста четпестерни чайладыр бис — деп, колхозта партия эге организациязының секретары Улзан-оол Эрендей чугаалады.

Малчыннар ортузунга чарышты организастаарын экижидер талазы-биле хемчеглерни «Чодураа» колхозтуң баштаар чери, партия комитеди база-ла ап турар. Малдан алыр продуктуларны бүдүрерин, ону күрүнеге садарын көөдүдир дээш чодураажылар аразында чарышты калбартып турар.

Хараал-Тей сүт-бараан фермазының коллективи күрүнеге сүт садарының чыл планын ноябрьда-ла күүсеткен. Бо ферманың ажылы-биле чүгле районнуң эвес, а кожазы Эрзиниин саанчылары кээп таныжып, хараал-тейжилерниң арга-дуржулгазын өөренип, боттарынга ажыглап турар. Чарышты фермада эки организастаан. Саанчы бүрүзүнүң хүлээлгезин бижээш аскан, оон хүнде сагган сүдүнүң хемчээлин база тускай самбырада көргүзүп, чарыштың коскүзүн, деңнелдиин ынчаар чедип ап турар. Район Совединиң депутаты Чедей Баткар аныяк саанчыларны бодунда дагдыныр өөретпишаан, «Тес-Хем» совхозтуң мурнакчы саанчызы Л. Шыырап-биле аразында чарыштыг ажылдап турар.

Чарыштыг бо ийи ажыл-агыйларның бригадаларынга хуралдар чоокку хүннерде болуп эрткилээн. Социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрүп, 1975 чылда хүлээлгелерни албышаан, тоску беш чылдың сөөлгү чылында база чарышты уламчылаарын олар дугурушкан.

Чарышты тодаргай удуртур болза, чүгле ынчан эки түңнелдерни чедип ап болур. Мурнуку чылдарга болаарга бо талазы-биле бурунгаар базымнар кылдынза-даа, чедир кылдынмайн турар ажылдар ам-даа бар. СЭКП райкому чарыш дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн чүгле квартал түңнелин үндүрери-биле кызыгаарлаттынып турар. Кайы-бир ажыл-агыйда чарышты канчаар организастап турарының дугайында айтырыгны чангыс-даа катап райком бюрозунга чугаалашпаан. Ынчангаш чарыш дугайында айтырыгны ёзу барымдаалап көөр чорук мында ам-даа бар. Социалистиг чарыштың негелделерин, чарыштыг ажыл-агыйларның көргүзүглерин көскү черлерге азып, оон деңнелгелиг чоруун чедип алырын дараазында чылда боттандырары чугула.

М. КАЛЧАН,

«Шынның» тускай корр.

ЛЕНИНГРАД. СЭКП XXII съездизи аттыг Метала заводунуң турбина тудугжуларынга бо чылын Энергетик хүнү база бир байырлал-биле капсырлашкан. Чартык үс чыл бурунгаар, 1924 чылда маңаа бир-ле дугаар совет турбинаны тутқан. Ооң күчүзү 370 киловатт болуп турган.

Бичин күчүлүг турбиналардан эгелээш, эң улуг күчүлүг совет турбиналарга чедир улуг орукту бежен чылдарның дургузунда бо будурулге эрткен.

Амгы үеде завод Усть-Илим болгаш Токтогул ГЭС-тернин чагыгларын күүседип турар. Ол ышкаш ооң конструкторлар киллизинде Саян ГЭС-ке хереглээр 650 муң киловатт күчүлүг турбинаның техниктиг төлевилели доозулган.

Чурукта көргүскен картада Металл заводунуң турбиналары ажылдап турар электростанцияларны демдеглээн.

Н. ФЕДОТОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Бөгүн — Энергетик хүнү

БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМ-БИЛЕ БУРУНГААРЛААШКЫН

1920 чылдың декабрь 22-де Советтериң үш Бүгү-Россия съездизи болган. Чогум-на ол хүн совет энергетиканың хөгжүлдезинге улуг ужур-дузалыг болуушкун партияның ийнги Программазы деп В. И. Ленинниң үнелеп көргени ГОЭЛРО-нуң (чүртту электрижидериниң) планын көрген болгаш бадылаан. Оон бээр бистиң чүртүвүска ол хүнү энергетиктер хүнү кылдыр байырлап турар апарган.

Партияның XXIV съездизи энергетиктерниң мурнунга улуг сорулгаларны салган. Ол улуг сорулгаларны чедиишкиниг боттандырып турарының тодаргай чижээн Тыва АССР-ниң энергетика будурулгезиниң хөгжүлдезинден көрүп болур.

1958 чылга чедир Кызыл хоорайга локомобильдиг электростанция турган. Электростанциянын бодунга эргижирээн техника ажылдап турган. Локомобильдериң одалгазын хол-биле боттандырып келген. Ооң ажылдакчыларының аразында чүгле ортумак техниктиг эртемниг үш специалист ажылдап турган.

Тываның үлетпүрүн хөгжүдеринге энергетиктиг немелде күчүлер эргежок чугула апарган. Ынчангаш 1955 чылдан эгелеп Элегес-Аксының хөмүрдажынга үндезилеттинген чаа хевириниң чылыдылга күжү-биле ажылдаар электростанциязын Кызылга тудуп эгелээн. Ооң баштайгы агрегаттарын ажылдадып киирериңге үш чыл иегеттинген. Ынчангаш 1958 чылда ук электростанцияның баштайгы котел-агрегады биле ийи чартык муң киловатт күчүлүг турбогенератор ажыглалга кирген.

Чыл келген тудум республиканың электроэнергияга негелдези улам улгаткан. Ынчангаш ийги, үшкү - ээлчеглерин ажыглалга киргилээн. Электростанцияның шупту агрегаттарының күчүзү 19 муң 500 киловатт четкен. Ол күчүлерни шиңгээдип ап эгелээни-биле холбаштыр республиканы электрижидериниң айтырыын шинтирлеп кирипкен. Ол чорук Тываның бүгү-ле районнарын, чүрттакчылыг черлерин электри чырыы-биле болгаш үлетпүр будурулгелерин база кодээ ажыл-агыйны электроэнергия-биле хандырары боттанып эгелээн. 1959 чылда электри энергиязын ажылдап кылыры 2 млн. киловатт-шак турганындан, амгы үеде 100 млн. киловатт-шак чедип турар.

1972 чылда Саян ындыдан 220 киловольт бедик вольтулуг электри шугумуи шөйген. Тывага бедик вольтулуг электри энергиязының келгени-биле республика Сибириниң электроэнергия системазында кирген.

Чаа энергетика күчүлерин шиңгээдип алган чорук бедик мергежилдиг специалистерни белеткээрин болгаш четчелээрин негей берген. Амгы үеде Тыванын электри четкизиниң шугумунда 100 хире инженерлер болгаш техниктер ажылдап турар. Кызыл ТЭЦ-те слесарьлар бригадазының бригадири, хоорай Советиниң депутады Цой Щек-син, дузалал будурулге цехиниң начальниги, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинин эдилекчизи П. Т. Рябов, турбина салбырының улуг машинизи база ындыг орденниң эдилекчизи Н. И. Копцев, кол башкарылга щидиниң улуг дежурный электромонтёру М. А. Сокоренко болгаш өске-даа инженер-техниктиг ажылдакчылар боттарының онаашкан ажылдарынга ээ-харыысалгалыг чоруун көргүзүп турар.

Мурнунда турган локомобильдиг станцияга-ла ажылдап эгелээн будурулгениң хоочуннары М. А. Ефименко, Н. Р. Чернышев, К. И. Пахомов, П. И. Арапова, А. Н. Пережогина, Б. В. Махов болгаш өскелер-даа боттарының хөй чылдыг арга-дуржулгазын аныяктарга күзелдиниби-биле дамчыдып берип турар.

Тоску беш чылдың тодаралыкчы чылында энергетиктер багай эвес чедиишкиннерлиг ажылдап турар. Чылдың он бир айларында электри энергиязы ажылдап кылырының планын 104,5 хуу, чылыг дамчыдарын—118,9 хуу күүсеткен. Боттарының хереглелинге электри энергиязын чарыгдаарын 808 киловатт-шакты, чылыгны (чижеглеп алырга) 228 каллорийни камнап алган. Ол үениң дургузунда күш-ажылдың будурукчулуг 2,2 хуу өскен.

Коллективте калбарган социалистиг чарышка төпчүттүнген септелге албаныың, дузалал будурулге болгаш Кызылдың электростанциязының электри цехиниң коллективтери мурнап турар.

Тываның энергетиктери боттарының байырлалын күш-ажылчы чедиишкинер-биле демдеглеп турар.

В. ХАЛУПЕНКО,
Тыва электри четкизиниң кол инженери.

«Востокэнергомонтаж» трестиң монтаж участогунуң мурнакчы бригадаларының бирээзи коммунист Виктор Павлович Афанасьевке удурткан бригада келир — 1975 чылдың июнь айның үлүүнде ажылдап турар. Боттарының бо тодарадыкчы чылда планныг онаалдазын коллектив апрель айда-ла бүрүн доозупкан.

Бригаданың кежигүннери шупту бедик мергежилдиг специалистер. Ылаңгыя ажылга чүткүлдүг кижилерниң бирээзинге Геннадий Дмитриевич Ионов санадып турар. Будурулгечи бедик көргүзүглери дээш ооң адын Красноярскинин монтаж участогунуң Хүндүлел самбыразынга киирген.

Амгы үеде ук бригаданың кежигүннери Кызылдың электростанциязында сески котелдун монтажын чорудуп турар.

ЧУРУКТА: В. П. Афанасьев биле Г. Д. Ионов.
К. КАРА-ООЛДУҢ фотозу.

ДЕПШИЛГЕНИҢ ҮНДЕЗИНИ

«Коммунизм — бүгү чүртту электрижидериңге Совет эргечагырганы катканы болур» деп, Ленинниң айтканы бистиң хүнеривисте онза ужур-дузалыг апарган. Эртем-техниктиг революция үеэнде энергетика эртем-техниктиг депшилгениң үндезини кылдыр кажангызындан-даа артык үнеледип турар. Ниитизи-биле индустрияның темпилери, ооң техниктиг деңнели, будурулгениң дээштиин бедидери, күш-ажылдың будурукчулүүн улгаттырары нургулайында ол адырның хөгжүлде темпилериниң хамааржыр.

Беш чылдың четче эвес дөрт чылының дургузунда безин күчүлүг чаа-чаа электростанциялар ажылдай берген. Россия Федерациязында Рязань болгаш Сургут ГРЭС-тери, Украинада Запорожье ГРЭС болгаш 2 дугаар Днепрогэс, Узбекистанда Сыр-Дарья ГРЭС, Таджикистанда Нурек ГЭС... ол. Красноярск ГЭС биле 2 дугаар Кривой Рог ГРЭС төлевилеттингенин ёзугаар алды болгаш үш миллион киловатт күчүлүг болурун чедип алгаш, делегейниң эң улуг электростанциялары болу берген. Ленинградтың, Колыскиниң болгаш Билибиновуң атомнуг электростанциялары ажылдап эгелей берген.

Чаа электростанция бүгүдезиниң тыптып келири ооң тургустунган чериниң байдалын үндезини-биле чаартып, ону улам хөгжүдеринге күчүлүг деткимчени берип турар. Чижээ, Чоон Сибирьниң Усть-Илим ГЭС-инге үндезилеттингеш, күчүлүг чаа үлетпүр девискээри тургустунар, Усть-Илимниң 21,6 миллиард киловатт-шак электроэнергиязы чаа-чаа будурулге черлерин ажылдадыр, Социалистиг экономика интеграциязының комплекстиг программазын ёзугаар ЭДЧ кежигүннери чүрттарының дем каттыштырган ында тудуп тургузуп турар целлюлоза комбинадының цехтерин хандырар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң салган сорулгаларын адырның ажылдакчыларының шинтирлеп турарын допчулап чугаалаарга ындыг.

Энергетика кодээ ажылагыйны хөгжүдеринге онза ужур-дузалыг. Кодээни электрижидерин улам хөгжүдүп келгениниң ачызында чүртүвүска мал ажылының бедик механизастаан комплекстерин, күш фабрикаларын болгаш ажыл-ижиниң будурукчулүү бедик деңнелдиг өске-даа кодээ ажыл-агый объектилерин бо беш чылда тургузуп ап болур арга бар апарган. Кодээге электроэнергия ажылаарының хемчээли чылдың-на база улгадып турар — сески беш чылдазынга бодаарга 1975 чылда ооң хемчээли ийи хире катап улгадыр.

Чүртүвүска 1974 чылда 975 миллиард киловатт-шак электроэнергияны эң баштай ажылдап үндүрер — беш чылды сөөлүредир чедип алган турар кылдыр толевилеттингенин ёзугаар триллион ажыг киловатт-шак электроэнергиялыг болурунга чоокшулай бээр бис.

СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырымынга харыы кылдыр беш чылдың дөртү чылының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседири дээш чарыш ажылдап турар станцияларда болгаш энергетика тудугларында делгеренгей калбарган.

Энергетикада техниктиг депшилгениң чугула угланышкыны ооң эң аныяк адырын —атом энергетиказын шалыкын хөгжүдери боп турар. Атом энергетиказы моон соңгаар улам улуг ужур-дузалыг деп үнеледир. Түгле бо беш чылдың дургузунда безин атом энергетиказы күчү-шыдалын 7,2 миллион киловатт улгаттырар.

«Электрижидилге Россияны шуут чаартыр» — деп, Совет эрге-чагырганың догуннап эгелеп турган үеэинде В. И. Ленин бижээн. Ынчан чүртүвүс үрегделдиң бергелеринге таваржып турган болгай. Ильичиниң ол бодалын амыдыралга совет кижилер боттандырган. Хоорай, суурларны, колхоз, совхозтарны, будурулге черлерин болгаш транспортту чылыдылга, чырык-биле соксаал чок хандырып турар электростанцияларның оттары чайынналдыр хып турар.

Т. АККУРАТОВА.

ТАЙГА ЭДЭЭНДЕ ЧЫРЫК

Кобальтылыг Хову-Аксынга улуг күчүлүг ТЭЦ-ти ажыглалга киргенден бээр 13 чыл болган. Хову-Аксы суур тыптып келирделе үүрмек котельнаялар турбаан, чүге дизе бүгү одалганы төпчүткен арга-биле чылыдып турар. Чунар-бажыңны бистиң ТЭЦ-тен алган бус-биле изидеринче шилчиткенинден чылда-ла беш үүс тонна хөмүр-дашты камнап ап турар апарган. Бо дег чижектерни хөйү-биле адап болур. Төпчүткен одалга санитарлыг арыг-шеверниң негелдезинге таарымчалыг, күш-ажылдың будурукчулүүн бедидеринге ажыктыг.

1974 чылда электри энергиязы будурер планын коллектив ноябрь 14-те-ле күүседипкен. Социалистиг хүлээлге ёзугаар будун чылда пландан ажыр 990 муң киловатт-шак электри энергиязын бээр турган болза, чүгле эрткен 11 айларда безин 2 млн. 250 муң киловатт-шакты будурген.

Энергетиктер боттарының байырлалын күш-ажылчы белектерлиг уткаан. Амга чедир 20 чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдарны киргеш, оон 220 муң рубльдин камналгазын алган. Олардан 8 саналды будурулгеде шиңгээткен. Электрослесарь Валерий Чашечников 4, котёл машинизи Виктор Шишкин — 3 саналды киирген.

ТЭЦ будурулгезинде мурнакчыларның саны өскен. Партком кежигүнү, слесарь Виктор Алексеевич Еизак, одалгада моторист Елизавета Хереловна Кенден олар мурнакчыларның одуруунда чоруп орарлар.

Ч. СОДУНАМ,
Хову-Аксы ТЭЦ-те турбогенератор машинизи.

„Шамбалыгның“ БАЗЫМНАРЫ

2. ХОЙЖУ БРИГАДАНЫҢ ТӨВҮНДЕ

«Шамбалыг» совхоз чүгле чер ажылдыг эвес, харын-даа хой ажылы ында колдап турар. Хойжу бригаданың бригадири Салчак Сарыг-оолович Даш-оол ол дугайында мынча диди:

— Бистиң совхозта хой ажылы кол черни эзлеп турар. «Тиилелге» совхозтан ангылаарда «селикке» алган хоювустуң баш саны 9400 ажып турар. Тоску беш чылдың дөртү, тодарадыкчы чылында совхозтуң хойжулары багай эвес түннелдерни чедип алган. Хойжу бригадага ниитизи-биле 100 хойга онааштыр 83 хураган, бир хойдан 2,5 кг дүк алдынган. Совхоз чаа тургустунганын, мал чеминиң баазазы быжыглаттынмаанын барымдаалаар болза, бо көргүүг ындыг-ла хоомай эвес. Хойну өстүрериниң планы 102,6 хуу, күрүнеге дүк садары 103,2 хуу күүсеттинген. Күрүнеге 25 тонна хой эъдин саткан, дужааган хойнуң ортумак дириг деңзизин 50 кг болган.

Совхозта ат-алдарлыг мурнакчы хойжулар эвээш эвес. Монгуш Семис-оол 15 чыл стажтыг. Ол бо чылын төрүүр 100 хойга онааштыр 110 хураган, хой бүрүзүнден-не 3,4 кг дүк ап, совхозтуң хойжуларының чарыжынга тиилеп үнген. Куулар Кошкар-оол 106 хураганны, 3,4 кг дүктү алган. Хураган кадарчызы Ооржак Комбуштай бир башка онааштыр 3,2 кг дүктү кыргып дужааган.

Совхозтуң хойжуларының ажыл-херээн чугаалашканывыс соонда, бригадир Салчак Даш-оол саналдады:

— Хойжуларывыстың чыл түннелин үндүрер хуралы кедээр шатта хойжу бригада төвүнге бөгүн болур чүве. Аңаа баар силер бе? Кодан бүрүзүнден кол хойжулар шуптузу аңаа келир. Чылды түннээн соонда, хойжулар чаа чылга хүлээлге база алыр. Оон ангыда, хойнуң кышкы ажаалда, чемгерилгезинин талазы-биле көрүлде кылыр бис. Ол черле солун болур. Бистиң зргадуржулгавысты өске ажылагыйларның хойжуларынга дамчыткай-даа силер.

Бригадирнин ол саналынга күзелдиивис-биле каттышкаш, хойжу бригада төвүнче хаптывыс. Ховуларда, шаттарда одарларның хары дыка кылын. Совхоз хой кадарар черлерни шагда-ла далбыйлап эгелээн болду.

Хойжу бригаданың төвүнге келдивис. Ында ийи аал ишти чүрттаар бажын, ийи кодан хойга ийи ангы кажаа тур. Шевергин кызыл-булунну база ангылап тургускан.

Сигенни, саваны ийи коданга ангы кылдыр эндере саараттагылап каан. Ону чүгле ийи коданның малыныы эвес, а будун бригаданыы деп болур.

Ол хүн аңаа чыглып келген хойжуларга хой чемгерилгезинин өй-тап рационун совхозтуң кол зоотехниги Ооржак Очурович Давадор коданның ээзи Деге Сейнек-оолдуң чижээнден көргүзүп тургаш, тодаргай тайылбырлады. Немелде чемгерилгеде бир башка онааштыр 600 грамм ногаан сигенни, 2 кг чедир силосту, 600 грамм саванны, 200 грамм суланы хүнде берип турар. Хой төрүпкенде силосту 3 кг чедир бээр. Оон ангыда чылгаар дус коданда белен. Янзы-бүрү микроэлементилерни чемге холуп-даа, аңаа-даа каап берип турар. Арган хойларны ынчаар чемгерерин октябрь айда-ла эгелээн. Амгы үеде күжү шыырак хойларны сыпта ногаан сула аңгызында кадарып турар, чамдык коданнарны хоорзунда саванга азы далбыйлап каан одарга кадарар. Хой төрүп эгелээн соонда шуут тургузу азыралче шилчидер. Чогуур рацион ёзугаар шак ынчаар билдилиг азыраанының түннелинде хойларның күжү арып баксыраваан.

Бо ажыл-агыйның хойжуларында оон ыңай солун чүве болза, малды кыжын безин чүгле чылыг суг-биле үзүктел чок суттарарын чедип алганы болур. Сугну канчаар чылыг тургузарын биске көргүстүлер. Чоога эрии немдик черни оңгарлай каскаш, ооң иштинге беш тонна чедир суг кире бээр ишкир саваны тургускаш, оңгарның эриктериндан сава биле чер хана аразынче довурак кирбес кылдыр кырынга манза салгаш, довурак-биле хөөп чылыглаан. Демир сава тургускан оңгарның чогум дүндүүн манза-биле адаа элээн хостуг кылдыр дуглааш, доскаарже суг кудар ойбак арттырган, база-ла довурак-биле хөөп, чылыглап каан. А суг савазын кылын калбак демирден кезип тургаш, цистерна хевирлиг борбак кылдыр тудуштур дүнзаалапкан. Ук суг савазының иштинге от салыры-биле база бир бичежээк керосин доскаарын чыпшыр дүнзаалааш, ооң от салыр аасты ойгаш, ооң кырынга ыш үнер хоолайны тудуштур дүнзаалааш, демги хоолайны суг турар саваны дамчыштыр оон кырындан барып үндүргеш, үстүнде хоолайның үнген черин база чыпшыр дүнзаалаан. Ынчангаш улуг доскаарга сугну долдур кутказ, ооң иштинде чыпшыр дүнзаалаан биче доскаарны одаптарга, суг дораан-на изий бээр. Доскаар тургускан оңгарны эжиктеп каан. Аңаа от салыр кижи хостуг ажылдап турар, шөлээн. Суг чылаан соонда, эжикти ыяк дуй хаап каар. Ынчаарга суг хондур безин белен соовас. Сугну дашкаар хой суг ижер саваже доскаарның адаанда чыпшыр дүнзаалап тудуштурган дуглаар крандан шланг дамчыштыр аксыптар. Кранны өйлеп хаап ап турар. Суг эккелген автоводовоз суун шланг дамчыштыр суг турар ишкир доскаарның кырында ойбак черден кудуптар.

Шамбалыгжыларның бо аргазын өске черлерге ажыглаары эргежок чугула. Кылын, калбак демирден ындыг доскаарны мастерская бүрүзүнге дүнзаалап ап болур. Ооң чарыгдалы улуг эвес. Чүгле демир херек. А кол-ла чүве — ооң улуг ажыкты бээри. Малды чылыг суг-биле ажылагый бүрүзү ынчаар хандырып болур аргалыг. Чаа чүүлдү шиңгээдири чугула. Ол совхозтуң бүгү-ле коданнарында ындыг доскаарларны тургускан. Малды кышкы үеде чылыг суг-биле хандырарының айтырыын ынчаар шинтирлээн.

К. АРАКЧАА.

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш Эрзиниң «Коммунизмче орук» колхозта партия эге организациязы ажыл-ишчилерниң ортузунга партийжи-политиктиг болгаш организастыг ажылды багай эвес чорудуп келген. Ынчангаш малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарының квартал планнарын колхоз үргүлчү ажыр күүседип турар. Малга четчир чемни белеткээр, колхоз будурулгезинде ажылдап турар коммунистерниң бот-идепкейин болгаш хууда харыысалгазын бедидер дугайында айтырыгларны партбюронуң хуралдарынга чугаалажып, ол ажылды экижиткининден эрткен айларда төрүүр 100 баш малга онааштыр 91 хураганны, 76 бызааны, 60 кулунну камгалап ап, күрүнеге саткан малдың дириг деңзизин улгаттырган.

Боттарының онаашкан ажылынга кызымак, ажылишчи хойжулар колхозта хөй. Ындыгларга. төрүүр 100 хойга онааштыр 90—100 чедир хураган камгалап алган Сергей Мижит, Хумбун Аракчаа, Ишкин Аракчаа, Сүрүн Идам, Александр Сенди, Тангыт Иргит олар хамааржыр. Аныяк коммунист Яндак Тава-Самбуунуң удуртканы № 3 хойжу бригада республиканың мурнакчы хойжу бригадаларының одуруунда кирип, төрүүр үүс хойга онааштыр 100 хураганны камгалап, бир хойдан-на 2 кг дүктү кыргып алган.

Кылдынган ажылдар-биле чергелештир, четпестер база бар дээрзин колхозта партия эге организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралынга демдеглээн. Малдың эдержилгезин четпес организастаанындан инек, чылгы ажылында малчыннарның чаш мал камгалап ап турар түннелдери чавыс. Колхозта малдың учёт-отчёдунуң сандаргай байдалын ажыглап, чамдык малчыннар дудагдалды болдуруп турар. Техника эдилели багай, автомашиналарның, тракторларның будурукчулуг чоруу куду деннелде дээрзин хуралга санал берген коммунистер шынгыы шүгүмчүлээн.

Отчёттуг үеде колхозка 35 агитатор, 5 политинформатор, 17 лектор ажылдап, чон ортузунга 420 ажыг лекция, беседаларны, янзы-бүрү темаларга 19 тускай кежээлерни организастаан, бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмүнүн киржикчилери 38 концерттерни чонга бараалгаткан.

Колхозта партия эге организациязы, колхоз баштаар черни чон ортузунга кижизидилге ажылын экижиткининден колхозтуң ажыл-агый талазы-биле көргүзүглери бедээнин коммунистер айытпышаан, чаа сорулгаларны боттарының мурнунда салган.

Ч. СҮЛЬДҮМ.

ИВИ АЖЫЛДЫГ ЧАА САЛБЫР

Ыраккы Тожунуң кадырберт, ырак-узак оруктарынга шагның кайм-даа үеэинде артыжылганын тура дүшпес малы — иви-ле болгай. Оон ажык-дузазы-даа улуг. 1930—1940 чылдар үеэинде Тожунуң араттары районга хөй баш иви малды өстүрүп чораан.

50 чылдарның эгезинде Тожунуң колхозтары 900 баш хире ивилиг турган. Турлаглардың аразы ырак, аргыжары безин берге турганы чугаажок.

«Тоора-Хем» совхозтуң Совет Тыва болгаш Май 1 салбырларынга хамааржып турган иви бригадаларын бо чылдан эгелеп Хам-Сырада иви ажылдыг салбыр кылдыр организастааны иви малдың баш санын өстүреринге таарымчалыг байдалды тургускан.

Ол салбырны бо чылдын январьда организастап турда, аңаа 6500 баш иви турган, а ноябрь 1-де ооң саны 8600 баш четкен. Салбыр бо чылын төрүүр 100 мындыдан 82 анайны камгалап алган болгаш ында малдың өлүп хораар чоруу эвээжээн. Кызымак ажыл-ижи-биле чонуң хүндүткелин чаалап алган, ол ажылга үр чылларда ажылдаан дужулгалыг ивижилер ында хой. Оларга Кара Дамдын, Ак Бадыжык, Орап Бараан, Чамыкай Балдан болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

1980 чылга чедир иви ажылдыг Хам-Сыраның малының баш санын 12500 баш чедирер болгаш күрүнеге чылда 250—270 тонна эът дужаар. Ыраккы Тожунуң ажыл-ишчи ивижилериниң кол хүлээлгези ындыг. Ону амыдыралга чедиишкиниг боттандырар дээрзинге чигзиниг турбас.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи Владимир Базыр-оолович Оскал-оолга удурткан тыва цирк бөлүүнүң артистери Совет Тыванын 30 чыл оюнуң будуузунде республиканың чамдык районнарынга Күрүне филармониязының артистери-биле кады оюн көргүзүп чораан.

Чоокта чаа Москвага цирктин Бүгү-эвилел каттыжыышкынынга тыва цирк бөлүүнүн төрээн черинге ажылдап чораанының түннелин үндүрген. Тыва АССР-ге оюн көргүзүүнүн канчаар эрткенинин дугайын В. Б. Оскал-оол илеткээн. Бүгү-эвилел каттыжыышкынының удуртукчулары юбилей будуузунде оюн көргүзүглеринге бедик үнелелди берген. Бөлүктүн бүгү артистеринге аас макталым чарлаан, акша шаннаның тыпсыр дугайында дужаалды үндүрген.

Оюн көргүзүүшкүнүнге киришкен артистер Мая Лозовик-Оскал-оолга болгаш Клара Данчай-оолга Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери деп хүндүлүг атты тывысканы, Борис Оюнну Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Хүндүлел бижии-биле шаннааны — совет цирк уран чүүлүнге бедик үнелел деп санааш, бөлүктүн артистериниң ажылын шак ынчаар бедии-биле үнелээни дээш өөрүп четтириишкинни илереткен чагааны Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунче база Тыва АССР-ниң Культура министерствозунче Бүгү-эвилел каттыжыышкыны чоруткан.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

РОССИЯНЫҢ ЛАУРЕАТТАРЫ

РСФСР-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Президиумунуң РСФСР-ниҢ Күрүне шаңналдарыныҢ талазы-биле комиссиязының саналдарын көргеш, 1974 чылда РСФСР-ниҢ Күрүне шаңналдарын РСФСР-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ тывысканы болза:

ЛИТЕРАТУРА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — М. ГОРЬКИЙ АТТЫГ ШАҢНАЛ

Сергей Васильевич Викулов, шүлүкчү — шүлүктериҢ «Андазын болгаш аңдарган чер» деп ном дээш; Сергей Сергеевич Наровчатов, шүлүкчү — «Василий Буслаев» деп шүлүглел дээш; Сергей Сергеевич Орлов, шүлүкчү — шүлүктери болгаш «Шынчы чорук» деп ному дээш; Петр Лукич Проскурин, чогаалчы — «Салым-хуу» деп роман дээш.

МУЗЫКА УРАН ЧҮҮЛҮНҮҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — М. ГЛИНКА АТТЫГ ШАҢНАЛ

Роман Иринархович Тихомиров, режиссёр, Александр Григорьевич Мурин, хормейстер, Владимир Михайлович Морозов, опера солизи, — Ленинградтың С. М. Киров аттыг Күрүненің опера болгаш балеттиҢ академиктиг театрынга В. МураделиниҢ «Октябрь», А. ХолминовтуҢ «Оптимистиг трагедия». И. ДзержинскийниҢ «Оожум Дон» дээр маадыр-патриотчу совет опера көргүзүглериҢ тургусканы дээш; Дмитрий Дмитриевич Шостакович, композитор — он дөрткү хылдыг хөгжүм квартеди болгаш «Шынчы орук» деп бөлүк ырлар дээш; Татьяна Ивановна Шмыга — МоскваныҢ оперетта театрының солизи — А. ЭшпайныҢ «Мендеп аас-кежиктиглер чок», Ю. МилютиниҢ «Кыстың девидээшкини», И. КальмановуҢ «МонмартрыҢ чечээ» деп шиилериҢе кол рольдарны күүсеткени дээш.

ТЕАТР УРАН ЧҮҮЛҮНҮҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — К. СТАНИСЛАВСКИЙ АТТЫГ ШАҢНАЛ

Ольга Николаевна Андровская, Алексей Николаевич Грибов, Марк Исаакович Прудкин, Виктор Яковлевич Станицын, актёрлар,—Москвада М. Горький аттыг ССРЭ-ниҢ академиктиг уран чүүл театрының «Кагар шак аялгазы» деп шиизинге кол рольдарны эң бедик мергежилдиг күүсеткени дээш; Эдуард Иванович Пашнев, шииниҢ автору, Глеб Борисович Дроздов, шииниҢ автору болгаш режиссёру, Нина Ивановна Гапонова, чурукчу, Геннадий Трофимович Ставонин, композитор, Юрий Васильевич Кочергов, Римма Афанасьевна Мануковская, Владимир Алексеевич Седов, актёрлар — ВоронежтиҢ А. Кольцов аттыг шии театрының «Чаңгыс хүннүҢ дугайында» деп шиизи дээш.

Н. К. КРУПСКАЯ АТТЫГ ШАҢНАЛ

Анатолий Георгиевич Алексин — «Медээлекеш, чедип келиңер», «Делир адрес» деп шиилери дээш; Валентина Александровна Сперантова, актриса, — Күрүненің төп уруглар театрынга тургускан ол шиилериҢ рольдарын күүсеткени дээш.

ЧУРУЛГА УРАН ЧҮҮЛҮНҮҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — И. РЕПИН АТТЫГ ШАҢНАЛ

Андрей Ильич Куринаков, чурукчу, — «Бистің үежилеривис» деп бөлүк чуруктары дээш (Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Я. Прибыльнованың портреди, хирург В. А. ЗаикииниҢ портреди болгаш чурукчу К. С. АндросовтуҢ портреди); Валентин Михайлович Сидоров, чурукчу — «Мээң Төрээн чуртум» деп бөлүк чуруктары дээш; Олег Константинович Комов, скульптор — А. С. Пушкинге турасканкан скульптура ажылдары дээш; Владимир Васильевич Корнеев, Владимир Сергеевич Муратов, Евгений Иванович Рогов, Владимир Александрович Филатов, чурукчулар,— РСФСР-ниҢ Тудуг материалдары үлетпүр министерствозунуҢ Гусевода хрусталь-шил заводунга уран-шевер кылыгларны массалыг кылып үндүреринге белеткеп, тургусканы дээш.

КИНО УРАН ЧҮҮЛҮНҮҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — ВАСИЛЬЕВ АЛЫШКЫЛАР АТТЫГ ШАҢНАЛ

Кирилл Юрьевич Лавров, актёр — «Отту нагырганы» деп уран-чечен фильминиҢ кол ролюн күүсеткени дээш; Евгений Семенович Матвеев,— актёр, — сөөлгү чылдарның фильмнеринге бистің үениҢ кижизиниҢ овур-хевирин ойнап көргүскени дээш.

АРХИТЕКТУРА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — РСФСР-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛЫ

Елена Александровна Дейстфельдт, Евгения Петровна Жаворонкова, Георгий Константинович Игнатьев, Аида Васильевна Ильенкова, Инесса Ивановна Казакевич, Дмитрий Николаевич Кульчинский, Владимир Яковлевич Либсон, Изольда Петровна Рубен, Галина Ивановна Солодкая, архитекторлар, Василий Осипович Кириков, Николай Николаевич Померанцев, чаартыкчы чурукчулар — Москва хоорайның архитектуразын болгаш чурумалдарын чаартып кылганы дээш; Марк Петрович Бубнов, Виталий Владимирович Лазарев, Иван Викторович Семейкин, Эльмир Бардугимосович Тер-Степанов, архитекторлар, Владимир Григорьевич Немировский, инженер,— хөй кижи олурар элээн каш кинотеатрларны төлевилеп, тудугга дужаганы дээш; Владимир Ильич Симонович, Лидия Петровна Пушкова, төлевилел авторлары, архитекторлар, Юрий Юрьевич Костенко, Борис Натанович Сидельковский, инженерлер, — Донда-Ростов хоорайга «Интурист» гостиницаны төлевилеп, тутканы дээш.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КОММУНИЗМНИҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ ДЭЭШ

СЭКП Төп КомитединиҢ Пленуму даштыкыда улуг сонуургалды болдурган. Аңаа СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан болгаш 1975 чылда ССРЭ-ниҢ улус ажыл-агыйын хөгжүдериниҢ Күрүне планының болгаш ССРЭ-ниҢ Күрүне бюджединиҢ төлевилелдерин колдуунда үүлдүг деп көрген. Ол ышкаш делегейниҢ солуннары ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ сессиязының дугайында хөй үүлдерни база калбаа-биле бижип турар. «Правда» солунда «Чаа-чаа чедишкиннерже партия чонну башкарып орар» деп эгелиг СЭКП ТК-ныҢ Пленумунга холбаштырган үүлдү дыка хөй солуннар допчулал парлаан.

Социалистиг чурттарның солуннары ниитилел амыдыралының бүгү адырларынга ССРЭ-ниҢ чедишкиннерин демдеглеп, СЭКП-ниҢ политиказын, СЭКП-ниҢ ленинчи ТК-зының, ТК-ныҢ ПолитбюрозунуҢ, СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары Л. И. БрежневтиҢ бодунуҢ хөй талалыг чайгылыш чок ажыл-чорудулгазын чаңгыс эп-сетиил-биле үүлдүгүнүп деткиңишаан, партияны долгандыр улам сырый каттыжып, коммунизмниҢ тиилелгези дээш демиселге чаа-чаа тиилелгелерни чедип алырынче боттарының күжүн мөөңнеп турарын айыткан.

ССРЭ-ниҢ улус ажыл-агыйын хөгжүдериниҢ перспективалары шынап-ла дыка улуг деп, болгар «Земеделско знаме» солун бижээн. Совет экономиканы хөгжүдериниҢ 1975 чылда түңнелдери СЭКП-ниҢ XXIV съездизиниҢ Директиваларын күүседириниҢ херээнге улуг салыышкын болурун Чехословакияның «Руде право» солуну бижээн.

Улустуң чугула хереглээр барааннарын хөйү-биле кылып үндүреринче болгаш чонуҢ өске-даа хереглелдерин хандырарынче 1975 чылда ССРЭ-ниҢ улус ажыл-агый планында улуг кичээңгей салып турарын Францияның садыг-үлетпүр бөлүктериниҢ «Эко» солуну демдеглээн.

Совет Эвилели 1974 чылда үлетпүр продукциязын кылып үндүреринің планнарын дыка ажыр күүсеткен болгаш беш чылдың доостур чылы— келир чылын-даа үлетпүр хөгжүлдезинин дыка бедик темпизин хандырар аргалыг деп, «Юманите» солун бижээн. ССРЭ-ниҢ Күрүне планында 1975 чылда национал орулганы 6,5 хуу, а үлетпүр продукциязын кылып үндүрерин — 6,7 хуу улгаттырарын айыткан деп, ол-ла солун демдеглээш, совет экономика АКШ-та бүдүрүлге деңнелинге ызырты чедип, чоокшулаан болгаш Совет Эвилели чамдык адырлар талазы-биле ол эң улуг капиталистиг күрүнени чыпшыр четкеш, эрткенин айыткан.

Совет шериг бюджединиҢ ажыр күүсеткен болгаш беш чылдың доостур чылы— келир чылын-даа үлетпүр хөгжүлдезинин дыка бедик темпизин хандырар аргалыг деп, «Юманите» солун бижээн. ССРЭ-ниҢ Күрүне планында 1975 чылда национал орулганы 6,5 хуу, а үлетпүр продукциязын кылып үндүрерин — 6,7 хуу улгаттырарын айыткан деп, ол-ла солун демдеглээш, совет экономика АКШ-та бүдүрүлге деңнелинге ызырты чедип, чоокшулаан болгаш Совет Эвилели чамдык адырлар талазы-биле ол эң улуг капиталистиг күрүнени чыпшыр четкеш, эрткенин айыткан.

Совет шериг бюджединиҢ кызырылган чоруу Совет ЭвилелиниҢ дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының политиказын үргүлчүлээр деп турарының көргүзүү-дүр деп, барыын чүктүң шериг специалистериниҢ билип турарын «Нью-Йорк таймс» солун бижээн. Бо чылдың дүжүдүнүҢ чаагай талазы-биле Совет Эвилелинде ийиги удаа болганын, а хөвеңниҢ дүжүдүнүҢ рекордчу түңнелдиин солун база демдеглээн.

Совет Эвилели «Чөөн болгаш Барыын чүктүң аразында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының политиказын идегелбиле көруп турарын» шериг бюджедин кызырганы-биле бадытказанын Барыын Германияның «Франкфуртер рундшау» солуну бижээн.

Тайбың көжа-хелбээ догуннап болурунуҢ дипломатиязын улам хөгжүдеринче угланган совет удуртукчуларның политиказын ССРЭ-ниҢ чаа бюджеди көргүзүп турарын япон «Асахи» солун айыткан.

Чурттуң төөгүзүнде камгалал чарыгдалынга эң куду хемчээлдиг акша-хереңгини үндүрерин планда көрген. Ол — «тайбың күзелдиң бюджеди-дир» деп, ук солун бижээн.

Совет ЭвилелиниҢ тайбыңче чүткүлүн болгаш делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарын үргүлчүлээринче ооң чүткүлүн камгалалга чарыгдалдарны кызырган чорук көргүзүп турар.

(СЭТА).

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Будапештиде белеткел ужуражыышкынында

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының белеткел ужуражыышкыны ында уламчылап турар. СЭКП-ниҢ делегациязының өмүнээзинден чүве чугаалаш, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ныҢ секретары Б. Н. Пономарев ужуражыышкынны белеткээн дээш ооң организакчыларынга өөрүп четтиргенин илергейлээн. Ол ВСАП ТК-ныҢ Бирги секретары Я. Кадарның байыр чедиргеп чугаазынды ужур-дузазын онзалап демдеглээн болгаш СЭКП-ниҢ делегациязы аңаа бүрүн каттыжып турар деп чугаалаан.

СЭКП Будапештиде ужуражыышкынны Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязынче орукта чугула чада кылдыр санап турар деп, эш Б. Н. Пономарев чугаалаан. Варшаваның консультативтиг ужуражыышкынының кол политиктиг түңнели — амгы үе-чадада тайбың, айыл чок чорук болгаш социал депшилге дээш демиселдиҢ принципиалдыг айтырыгларын европа коммунистериниҢ калбаа-биле чаңгыс аай көрүп турарын ооң илередип көргүскени болур деп, ол демдеглээн. СЭКП ТК ол ужуражыышкынның түңнелдерин белин-биле үнелээн болгаш конференцияны белеткээр база чыылдырар чорук тайбың, демократия болгаш социализм херээниҢ бурунгаарлап чоруурунга дузалаар дээрзинге бүзүрелин илереткен. Ону чедип алыр дээш СЭКП, марксизм-ленинизмниҢ, пролетаржы интернационализмниҢ принциптерин удуртулга болдургаш, акы-дуңма партиялар-биле моон соңгаар-даа сырый кады ажылдаар сорулгалыг.

Бистің мыйдаа ужурашканывыс соонда эрткен ийи айдан шоолуг ашпас үениҢ дургузунда болган болуушкуннар бистің кады кылып эгелээн ажылывыстың шыныын болгаш чогуур өйүндээзин бадыткап турар-дыр деп, Б. Н. Пономарев чугаалаан. Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принцивин аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелериҢ хөрылзаа-холбааларының норма-чижээ болдурар талазы-биле акыдуңма күрүнелериҢ болгаш партияларның күженишкиннери чаа-чаа чугула түңнелдери берген деп, ол демдеглээн. СЭКП ТК-ныҢ чап-чаа доозулган Пленумунга Тайбың программазын улам ыңай боттандырарының айтырыгларынче, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарын чайгылыш чок болдурарының сорулгаларынче улуг кичээңгейин салган турган. «Барыын чүктүң үш күрүнелериниң баштыңнары-биле эш Л. И. Брежневтиң сөөлгү үеде эрттиргени бедик деңнелге болган ужуражыышкыннарны» Пленумга бедик-биле үнелеп көрген.

Мурнукузу-биле бир дөмей, чугаалажыышкынар үезинде СЭКП-ниҢ удуртулгазы аңгының, принципиалдыг туруштарын барымдаалап турган деп, эш Б. Н. Пономарёв онзалап демдеглээн.

Ниити-европа чөвүлел хуралының ужур-дузазының дугайын чугаалааш, ооң айытканы болза, ол чөвүлел хуралдың түңнелдери Европада даштыкы политиктиг хөгжүлдеге талымчалыг ҷалдар чедирип болур, ынчанмыже сөөлгү үеде чардыган керээлериҢ болгаш дугуржулгаларының практиктиг дээштинн реаксылыг күштер кызыгаарлаарын ораладжып турар деп чүвени канчап-даа уттуп болбас.

Оон ыңай эш Б. Н. Пономарёв Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының ам болур конференциязының болдунуп болгу дег хүн айтырыынга доктаанган. КоммунистериҢ идип үндүрүп турар идеяларының болгаш лозунгларының ужур-дузазы-биле бир дөмей, ук конференцияны эрттирер чорук боду-ла кончуг чугула боон турар деп, ол айыткан.

Европада улустар аразының харылзааларының даартагы хүнүн коммунистер канчаар көрүп, билип турарын конференцияга тодаргай болгаш ылавылал бадыткаллыг чугаалап бээр херек деп, эш Б. Н. Пономарёв чугаалаан. Ол чорук диптиҢ төөгүзүнде бо дыка харыысалгалыг эргиделиг үеде коммунистер кандыг тайбың дээш, кандыг айыыл чок чорук дээш, кандыг кады ажылдажылга дээш туржуп, ону чедип алыр төлээде кандыг үүлдерни кылыр деп турарыл деп чүвени бүгү политиктиг күштер, бүгү улустар шуут билген турар төлээде база чугула.

Ам болур конференцияның кол документизиниҢ өзээ болза демниг тодаргай ходелишкиннериҢ программазы, Европада бо үениҢ байдалын коллективтиг өзу-биле анализтээринге даянын турар программа болзун дээр дугайында идеяга консультативтиг ужуражыышкын үезинде кым-даа дадагалзаваан деп, СЭКП-ниҢ делегациязының баштыңы демдеглээн.

Европага тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш демиг ходелишкиннериҢ программазын бүтүндырарының эргежок чугула үндезин үүлү — марксизм-ленинизмниҢ, пролетаржы интернационализмниҢ принципиалдыг үндезининге. Европаның коммунистиг шимчээшкининиҢ идепкейик күштелдирери, ооң чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжылгазын быжыглаары болур деп, эш Б. Н. Пономарёв чугаалаан.

Европаның коммунистиг партиялары янзы-бүрү социал-экономиктиг болгаш политиктиг байдалдарда ажылдан, чүүл-бүрү тодаргай айтырыгларны шинтпирлеп турар. Революстуг ажыл-чорудулганың өзүп турар янзы-бүрү байдалдары, бүгү чурттарның коммунистериниҢ интернационалчы сорулгаларының хемчээлинің болгаш ужур-дузазының аажок улгатканы, национализмни ажыглап турган коммунистиг шимчээшкинни кошкадып суларадыр дээш янзы-бүрү талалардан кыдыынып турар ораладжыышкыннар—бо бүгү үүлдер делегейниҢ коммунистиг шимчээшкининге пролетаржы интернационализмниҢ идеяларын улам камгалаарының, нептерелиринің болгаш бадыткан быжыглаарының сорулгазын онза харыысалгалыг болдуруп турар.

Ирак Республиканың найысылалы — Багдад (солагай талада адаанда чурук).

Совет тускай эртемниглериҢ ачы-дузазы-биле Иракка онон үлетпүр объектилерни тудуп турган. Оларның бирээзи—Соңгу Румельдың нефть казар чери. Чер өрүмнээриниҢ мастерлери Нариман Алиев биле Султан ат-Тамими аңаа таныжып алган (солагай талада үстүнде чурук).

Л. МАКСИМОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы.)

НАЙЫРАЛ МИТИНГИЗИ

БЕЛГРАД. (СЭТА). Югославияның профэвилелдер эвилелиниҢ VII съездизинге киришкен совет профэвилел делегациязы Смедеревода металлургия комбинадынга чораан. Югославияның кара металлургиязының ол улуг будурүлге чериниҢ хөй-хөй объектилери Совет ЭвилелиниҢ техниктиг деткимчези-биле дериттингеп. Комбинатта бөлүк совет тускай эртемниглер ажылдан турар.

Будурүлге чериниҢ дирекциязының болгаш хөй-ниити-политиктиг организацияларының төлөөлекчилери совет аалчыларны будурүлге чорудулгалары-биле таныштырган, цехтерни көргүскен, аңаа совет профэвилелдер төлөөлериҢе ажыл-ишчилер изиг байыр чедирип турган.

Заводтуң совет төлевилел өзугаар тургустунган болгаш бо үениҢ совет дерилгелери-биле чепсегленген чаа конвертор цегинге найырал митингизи болган. Комбинат коллективиниҢ өмүнээзинден заводтуң профэвилел организациязының даргазы совет аалчыларга байыр чедирген. Митингге сөс алган делегация баштыңы, ВЦСПС секретары В. Ф. Богатиков коммунистиг тургузуушкунга совет ажылчы чоннарының чедишкиннериниҢ, совет болгаш югослав профэвилелдериҢ харылзаалларының дугайын чугаалаан.

Күш-ажылчы медээлер

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Ак-Довуракта № 11 автобаза декабрь 2-де чыл планын күүседипкеш, чаа чылды дөрт неделя бурунгаар уткаан. Коллектив кежигүннери тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртү чылында 562 муң тонна чүүктү сөөртүр хүлээлге алгаш, ону бо айның эгезинде 618 муң 739 тоннага күүседткен.

Бо күш-ажылчы тиилелгеге төлептиг салыышкынын киирип, социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп шылгараан бригаделарның саны хөй. Виктор Блаховтуң баштааны «МАЗ»-тарда ажылдап турар № 1 бригаданың чолаачылары бедик көргүзүглериг болган.

Чолаачыларның иштинден үе-шагны мурнап турар шалыпчы кижилериҢ саны ай санында немежип турар. Чолаачылар Федор Филимонов, Анатолий Боталов, Иван Борисенко болгаш өскелер-даа 1975 чылдың үлүүнге киириштир ажылдап турар.

Д. САЛЧАК.

МУРНАКЧЫЛАР

Хову-Аксының автотранспорт будурүлгезиниҢ ажылчыннары Таңды районда база бир мурнакчы коллективтиҢ бирээзи. Ноябрь айда чүүк сөөртүрүүнүң планын ол 100 хуу, а пассажирлер сөөртүрүүнүң—161,7 хуу күүсеткен. Чолаачыларның аразындан ай, хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар хөй. Оларның чижээнге Б. Сергеевти, В. Деканы, Ю. Попковту база септекчи слесарь П. Бойкону, автобус чолаачызы Н. Семенинни хамаарыштырып болур.

База ол ышкаш шилчиир вымпелдиҢ эдилекчизи № 18 геология-шинчилел бөлүүнүҢ геологтарының ажыл-херээ хову-аксыжыларга билдингир. Өрүмнекчилер бригадазы (бригадири Н. Васютин) он бир айларның планын 116,9 хууга күүседткен. Ында өрүмнекчи А. Мозоля тоску беш чылдың планныг оналдазын октябрьда-ла күүседипкен. Оон ыңай мурнакчыларның санынга М. Темных, С. Манаков дээш өскелерни-даа киирип болур.

Д. ЖЕСТОВСКАЯ.

СПОРТТУ МАССАЛЫГ БОЛДУРАР

Күш-культураны база спорттуң улам ыңай сайзырадыр дугайында СЭКП Төп КомитединиҢ болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле Бай-Тайга районнуң партия, совет органнары чамдык ажылдарны кылып чоруткан.

СЭКП райкомунуң бюрозунга, партия организацияларының хуралдарынга спорт ажылының, ылангыя ГТО-нуң нормаларын дужаап турарының дугайында айтырыгларны чугаалажып, кылдынган үүлдерни түңнеп, четпестерни чайладыр хемчегларни ап келген. Ол профэвилел, спорт болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының спорт ажылын экижидеринче кичээңгейин угландырып, ажылдакчыларның харыысалгазын бедиткен.

Районда он спорт коллективтери бар, ында 3132 кижи хаара туттунган. Маргылдааларны ажыл-агыйларга, албан организация черлеринге, школаларга сезон аяды-биле эрттирип турар. Күш-культураның чаа комплекизиниҢ ужурдузазын чонга пропагандалаарын, ооң нормаларын дужаарынга белеткелди болгаш хүлээп алырын калбарткан. Ооң түңнелинде күш-культуржуларның саны районда өзүп турар. 1972—73 чылларда ГТО-нуң нормаларын дужаарынга 2639 кижи киришкен, оларның иштинден 534 кижи нормазын долузу-биле күүседткен. 1974 чылдың он айларында ГТО-нуң нормаларын дужаарынга 3152 кижи киришкен. Сөөлгү ийи чылда чаа комплекстиң нормазын районда 1434 кижи күүседткен, ол болза 10-дан 60 хар чедир чурттакчыларның 47 хуузу болуп турар.

«Мурнакчы», «Кара-Хөл» колхозтарда, Тээли, Шүй ортумак школаларында, районнуң кижи эмнелгезинде партия организациялары күш-культура болгаш спорт ажылын экижидеринче доктаамал кичээңгейни салып турар. Үстүнде ийи колхозта чүгүрер оруктуг, волейбол, баскетбол, футбол шөлдерлиг, баг кагар черлиг спорт шөлдерин дерип кылган. Бо черлерде спортчуларның саны өзүп орар, ГТО-нуң нормаларын дужааганнар өскелерден хөй.

Сөөлгү үеде район төвүнге эртип турар маргылдааларның шынары экижээн, киржикчилери көвүдээн, оларның спортчу көргүзүглери бедип турар. Ооң уламындан районнуң шилиндек командалары республика маргылдааларынга багай эвес түңнелди көргүзүп турар болу берген. Бо чылын районнуң чайгы спартакиадазы организастыг эрткен. Аңаа бирги черни «Мурнакчы» колхозтуң төлээлери эзлээн. Район спартакиадазынга ниитизи-биле 315 спортчу киришкен.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Лопсанчап аттыг кубок дээш көдээ спорттчуларның маргылдааларынга 1973 чылда үшкү черни алган болза, бо чылын бирги черни эзлээш, кубокту чаалап алган. Ургларның волейбол командазы республикага бирти черни эзлээн.

Спортчулар район, зона, республика маргылдааларынга доктаамал киржип, мергежилин бедидин турарындан разрядчыларның саны өзүп турар. Волейболдун, баскетболдун, тыва болгаш хостуг хүрештерниҢ секцияларын организастаан. Ол чорук мергежил бедидеринге улуг дузаны чедирип турар. Спорт кижилериҢ кадын быжыглавышаан, ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидеринге дузалаар. Районда бодунуң ажылынга болгаш спортка чедишкиннерлиг болуп турар кижилер эвээш эвес. Оларга малчын Н. Седип, тудугжулар М. Серен, М. Минчимаа, эмчилер В. Самдын, Л. Очур, башкылар Г. Демдек, Х. Мөрзек, иштики херектер килдизиниҢ ажылдакчызы Э. Окпан-оол болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Районнуң улус өөредилге килдизи, шериг комиссариады, ДОСААФ комитеди Совет Армияның хүрээлелинге баар ооллдарның күш-дамыр кижизидилгезинче. болгаш белеткелиинче кичээңгейни салып турар. Районга шериг назылыг болгаш шериг назыны четпээн ооллдарның спартакиадазын эрттирген. Аңаа 156 кижи шериг техниктиг база спортчу оюннарга киришкен. Оон түңнелинде Тээли ортумак, Кызыл-Даг школаларының коллективтери багай эвес белеткелдиин көргүзүп бирги, ийиги черлерни эзлээн. Тээли ортумак школазының шериг херээниҢ башкызы Байыр-оол Көк-оол эки ажылдап турарын судья коллегиязы демдеглээн.

Районнуң херээженнер чөвүлелдери ГТО-нуң нормаларын дужаар маргылдааларны сөөлгү үеде организастап турар. Тээлиге херээженнериҢ спартакиадазын эрттирген. Муң метрге 35—45 хар чедир херээженнер чарышкан, аңаа Кызыл-Даг школазының башкызы Чайкина Сюрюн тиилээн. Шыдыраага Ачыймаа Таргын, шашкиге Валентина Долумажап бирги черни эзлээн. Мындыг маргылдаалар спортчуларның мергежилин бедидеринге база өскелерни олче хаара тударынга идиглиг болуп турар.

Спорттуң улам ыңай сайзырадыр дугайында партия болгаш чазактың доктаалын күүседир талазы-биле чамдык чүүлдер кылдынган болзаа, четпестер ам-даа хөй. Спорттуң материалдыг базазы кошкак, дериг-херекселлер эвээш. Кол көргүзүг —спорттуң массалыг болуруун ам-даа чедип албаан, ГТО-нуң нормаларын дужаарынче ажыл-агыйлар, албан организациялар долузу-биле ам-даа кирбээн. Районнуң эң улуг ажыл-агыйының бирээзи — «Тээли» совхозта (директору О. Кара-Донгак, партком секретары Х. Биче-оол) бо ажыл кошкак. Найырал, Кызыл-Даг салбыларында ГТО-нуң нормаларын дужаганнар дыка эвээш. Совхозтуң командазы район маргылдааларынга киришпейн базар таварылгалар бар. Ол четпестерни дарый чайладыры негеттинип турар.

Ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезинин чардынмас кезии болур спорт ажылын улам ыңай экижидеринче районнуң партия, совет болгаш хөй-ниити организациялары доктаамал кичээңгейни салыр аңаар.

Л. ДОПУЛ,
СЭКП-ниҢ Бай-Тайга райкомунуҢ секретары.

Дөстүнмес күзел

(Төнчүү. Эгези № 297 «Шында»).

Бодунуң өскен төрээн черин — Барыын-Хемчиктиң девискээринге «Тыва даг-дүгү» комбинаттың улуг тудуу эгелеп турда, аңаа ажылдаар күзел Ооржакка шагда-ла кыптыгын чораан. Ынчалзажок найысылал Кызылга үр үеде чурттап чаңчыгып калган өг-бүленин өске кежигүннеринге чаа черже көжүп, аңаа чурттаары белен эвес кылдыр сагындырар турган. «Ынчан ындыг чугааны эгелей бээримге-ле бо кадай».

—Ажылдаксаан, чурттаксаан кижи ол черинче бодуң көжүп чоруй бар, бо хире чылыг, чырык бажыңын кижи канчан каар боор—дээр турган. Баштайгы үеде аңаа шынгыы удурланып, ындыг чугааны дыңнаар бээн хөңүү чок турду. Чаа черге баары, төрээн аданың өөнге кээп чурттаары дег, чаглыг эттии, саржаглыг тарааны, сарыг шайны, чылыг чымчак орун-дөжекти белеткеп каары дег амыр чүве турбас-ла харын — дээш, ол боданы берди.

Кожавыста өрээлге чүве аргып олурган Бичин-Уруг Комбуевна Монгуш чугааланып үнүп:

— Ынчан уругларывыстың чамдыызы база чаш турган болгай, чаа черже баарын баштай бодаарга шынап-ла дыка берге кылдыр сатындырар чүве чораан.

— Уруглар ам улгатты ыйнаан?

— Шору апаргылаан. Ажылдап-даа чоруур, өөренип-даа турар кижилер бар. Амыдырал-чуртталга-даа бай-шыырак. Бүгү-ле күүлдери белен бажыңда чурттап олур бис. Оон артык кандыг боор — дээш, Комбуевна кылып олурган ажылынче сиңнигип, ыржым-на баарды.

Ооржак Докпак-оолович-биле чугаавыс база уламчыладывыс. Барып-барын уе-шагдан бээр сураглыг Кара-Дагның шыгжан келген «үүжезин»—отка безин өртпеннес сиир-дашты чоп кежин болдурар дээш ажыл хайнытын, чурттуң чүк бүрүзүнден орус, казах, украин болгаш татар, бурят, хакас дээш өске-даа бүгү нацияларның оглу, кызы олче кээп турда сагыш-сеткил канчан дөстүнер боор. Ол улуг тудугнуң чугулазын хөй удаа бүзүредип, кадайынга чугаалап келген. Адак сөөлүнде:

— Кызылдың партия хооркому Ак-Довуракче дуржулаглыг тудугжулар чорудуп турар-дыр. Оларның аразында меня база киирип турар. Мен коммунист кижи болганымда партияның даалгазын чугаа чокка күүседир, ооң дайынчызы, солдады болгай мен — дээш, Бичин-Уруг Комбуевнабиле ол дыка үр чугаалажып, ону бүзүредип апкан.

ТЫВА индустриялың баштайгызы — Ак-Довурактың улуг тудугларынче бодунуң дөстүнмээн күзели-биле ол 1962 чылда ынчаар келген. Аңаа, баргаш кадр кылдызынге Кызылдың партия хооркомунуң берген бижини тудуская соонда чугаа допчу болган:

—Найысылалдан келген, хоочун тудугжу. Коммунист силер бе?

— Шак-ла ындыг ийин.

— Тудугжу стажың чеже хирел, Ооржак Докпак-оолович?

— 1939 чылдан бээр Кызылдың тудугларынга дашчылап келген мен ийин.

— М-м-да, кончуг эки-дир, биске силер-дег кижилер, суг, агаар дег херек.

— Каяа баар, чүү канчаар ирги мен?

— Баштай аныяк дашчылар өөредип, инструкторлаар сен—дээш караа шилдиг аныяк эр Комбуй-оолче-даа көрбейн кезек бижиттинип олурган.

— Черле ынчаш, мергежилим дашчы кижи болгай мен, шуутла тудугга, туйбу салып ажылдап көрейн — дээрге, начальник — М-м-да — дээш, база катап боданган. Ооң соонда ол баштай черле инструкторлап ажылда дээн. Бажың тывылгыже, өг-бүлезин көжүрүп алгыже чедир ниити чурттаар черге түр чурттаары-биле саазынга бижик бижип берген. Чаа тудугга ооң амыдыралы ынчаар эгелээн.

Ооржак Комбуй-оол баштай маңаа көдээден келген ооларны тудугжунуң нарын мергежилинге өөредип, инструкторлаан. Ооң соонда чуртталга бажыннары тутчуп, даг-дүгү арыглаар фабриканың, төп септелге мастерскаязының, профессионал-техниктиг училищениң корпустарын, уруглар салтарын, эмнелге, школа бажыңнарын, 600 олуттуг Культура ордузунуң тудугларын кылырынга киришкен. Тудугжунуң уран-шевер мергежилин ооң өөренген, ону «башкы» дээр кижилер бо аныяк хоорайда эвээш эвес.

Бир катап тудуг эргелелиниң бажының тудуп турган тудугжуларга чеде бээримге:—Ооржак Докпак-оловичиин бистер шуптувус башкывыс дээр улус бис, мастерокту канчаар тударың, туйбуну канчаар салырын бистин хөй-хөйүвүс ооң өөренген. Ону чаа тудугнуң азыынга тургузуп каары таварылга эвес болдур ийин, ол дээрге варың, берге боор чүве болгай—деп, Тыва АССРнин алдарлыг тудугжузу Данзырык Калдар-оолдуң чугаазын база утпаан мен.

Ындыг улуг дуржулаглыг боорга мурнуунда чылдарда ону комсомолчу-аныяктар бригадаларынга быжыглаар турган.

— Шаанда маңаа бир чорунарда Рауль Губайдулинниң бригадазынга дагдыныкчы болуп ажылдап турган мен. Ол аныяктарның хөй нуруузу техникумнар, институттар дооскаш, бригадирлеп, инженерлеп чоруй баргылаан. Ооң соонда Данзырык Калдар-оолдуң комплекстиг бригадазынче шилчээним бо—деп, Комбуй-оол чугаалаар болду.

АК-ДОВУРАКТЫҢ тудугжуларының ниити чурттаар улуг бажыңында шевергни дерип каан кызыл-булун бар. Аңаа ажыл-ныжының түннелдеринде чарышка бедик көргүүглери дээш Данзырык Калдар-оол удурткан бригада тудуг эргелелиниң болгаш партокмунуң шилчиир Кызыл тугун, акша шаналын бо-ла алгылаар. Улуг-улуг байырлалдар хүннеринде ол бригаданың алдарлыг ажыл-ныжын чоргаарал-биле демдеглеп турар. Ону ындыг бедик алдарга чедирип турар кижилер дээрге-ле Ооржак Комбуй-оол болгаш ооң эш-өөрү тудугжулар-дыр.

1974 чылдың сентябрь эгезинде Ак-Довурак хоорайның болгаш «Тыва даг-дүгү» комбинаттың он чыл юбилейин байырлалдыг демдеглээн. Культураның улуг ордузун долдур олурганнарның аразында хөрээн чазактың орден-хавыяалары долган хоочун тудугжулар-ла хөй. Бодунуң үр чылдарда карак-кызыл, шудургу күш-ажылы-биле дээди хавыяа —Ленин орденин чедип алган Ооржак Комбуй-оол мурнуку одуругларның бирээзинге олурган. Данзырык Калдар-оол, Зина Салчак болгаш өске-даа хөй-хөй сураглыг тудугжуларбиле кады ооң адын базы илеткелчи хүндүткелдин-биле адаан. Хуралдың байырлыг кезээ доозулган соонда улуг концертке мыраажылар:

Эдертикчи шолбаннары
Эге бажын салгандан бээр
Хемчик унун улам чараш
Хевир киирип алдаржыткан
Ак-Довурак
Ак-Довурак

Асбестилиг хоорайым — деп, ырлап бадырыпкан. Чалыы назынның, найыралдың бо хоорайын тудуп тургусчуп турар хөй национал кижилерниң бирээзи—хоочун тудугжу Ооржак Комбуй-оол аңаа ажок чоргаарланган. Чоннуң улуг үүлезинге, кежик-чолуга бодунуң шыдаар шаа-биле үүнүп бараалгадын келген чүве болганда, чоргаарланмас аргажок.

Тудугжунуң ажылының бергезин билбес эвес бис. Барыын-Хемчикке чамдыкта соок 40—45 градус четкилей бээр. Ооң ангыда барыын Саяның хат-шуурганы, а чайгы кончуг изиг база амыр эвес. Ынчалза-даа тудугга ажыл кайы-даа үеде соксавас. Комбуй-оол дег тура-соруктуг кижилерни чүү-даа доктаадып шыдавас. Олар бир чаа тудугну дооскаш-ла, өскезинче шилчип, төрээн черинин овур-хевирин чаартып, кижилерге чаагай «өргээни» кылып берип, келир үениң салгакчыларынга-даа мөңге турескаал боор артар уран-шевер орансаваны тудуп тургузуп турар.

Ынчангаш тудугжунуң берге болза-даа буянныг ажылжинге алдар болгаш мактал!

С. ШОЙГУ.

Танды районнуң «Шамбалыг» совхозунуң агиткультбригадазы бо чылдың район көрүлдезинге киришкеш бирги черни ээлээн. Агиткультбригада малчыннарның кыштагларынга барып, солун концертиби-биле аалдап чоруп турар. Бригаданың программазында хөйнүң болгаш ийи, чаңгыстың ырлары, шүлүктер болгаш шоодуг чечен чугаалар көрүкчүлерниң кичээнгейин хаара тудуп, сонуургадып келген. Ону клуб эргелекчизи Монгуш Хойлак, баянист Монгуш Каадыр-оол болгаш школа директору Людмила Анай-оол бир демниг удуртуп турар.

ЧУРУКТА: хойжу Деге Сейнек-оолдуң коданынга болган концертке бөлүк ыраажыларның ниити ыры бөлүүнүн ырлажып турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Бистиң календарывыс

ЧОННУҢ ТӨЛЭЭЗИ

Төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болганынга

Революция мурнунда Россияның Москва, Петербург дээн ышкаш төп хоорайларындан аңгыда кыдыкы можу хоорайларга улуг театрлар чок турган болгай. Аңаа тускай оран-сараның чогунуң, эрегчагырганың талазындан деткимче бербезинин хараазындан провинцияның сценаларынга көшкүн ажыл-амыдыралдыг чыынды артистерден тургустунган бөлүктер ажылдап чоруп турган. Ол «улчумал» бөлүктер бир хоорайдан өске хоорайже көжүп, чамдык черлерге керээ чарып дуганжулга кылгаш, оларның үндүрүп бергени театр аттыг оран-савазынга ойнап, боттарының уран чүүлүн чонга бараалгадып чораан. Чамдык черлерге ат кажаазынга чурттавышаан, шилерни тургузар ужурга база таваржыр. Орус-совет театрының эрткен болгаш амгы үеде биске билдингир хөй-хөй сураглыг улуг артистери ындыг янзылыг орукту эртип, бодунуң шилип алганы ажыл-мергежилинге, салым-хуузунга чежемейниң берге-даа бол өскерилбейн, революцияның тиилелгезинге чедип келгеннер.

Езулуг-ла чоң аразындан, кыдыкы көшкүн театрлардан үнген улуг орус-совет артистериң бирээзи —Екатерина Павловна Корчагина-Александровская (Корчагина). Екатерина Павловна 1874 чылдың декабрь 23-те кыдыкы театрларга Ольганнер деп чажыт ат-биле сурагжаан артистер Анна Ивановна биле Павел Александрович Корчагиннердиң өг-бүлезинден төрүттүнген. Шак ол үеде улуг орус шин чогаалчызы Островскийниң «Дүмбей эзим», «Кем чокка буруудаттырганнар», «Чаныык» дээн ышкаш шилериниң маадырлары амыдыралга дириг бар турган болгай.

Е. П. Корчагина - Александровская биче чажындан артистиң берге амыдыралын көрүп, ада-иезин-биле бир дөмей бирде тодуп, бирде аштап чорааш өзүп келген. Аңаа сарыг-думаа аарыындан зарааш элекке өлүп каарга, бичии Катя элек чажындан эгелеп сценага үнүп, артистиң уран мергежили-биле салым-чолун холбап, чогаадыкчы күш-ажылын эгелээн. Екатерина Павловна ол үениң артистериниң колдуу ышкаш база-ла тускай эртем-билиг чок, ону чедип алырының аргазыдаа чок турган. Ооң уран талантызы амыдыралдың, эки-бажык талаларын чурттап эртип келген, сураглыг артистер-биле кады ажылдап келгениниң канаттынып төрүттүнген. 1884 чылдан 1904 чылга чедир Поволжье, Кавказтың хоорайларынга, Кострома, Тула, Иваново-Вознесенск, Псков дээш ооң-даа өске хоорайларга оон уран чүүлге эге базымнары эгелээн. Екатерина Павловна бо үениң иштинде чүгле Островскийниң шилериниге безин дөрт чүс ажыг рольдарны ойнап, езулуг артист деп аттың эдилекчизи апарган.

1904 чылдан эгелеп Петербургта В. Ф. Комиссаржевская театрынче Екатерина Павловнаның шилчээни-даа аңаа таварылга эвес. В. Ф. Комиссаржевская, И. М. Уралов, П. В. Самойлов ышкаш бедик культурлуг улуг артистер аразынга чедишкиниг ажылдааны Екатерина Павловнаның уран талантызының улам сайзыраан езериинге, культуразының бедириинге улуг идиг болган. Бо театрга Островскийден аңгыда, Тургеневтиң, Чеховтуң, Ибсеннин шилериинге база ойнап турган.

1915 чылга чедир Корчагина-Александровская Петербургтуң өске-даа театрларынга «каттырынчыг кадай» болуп чедишкиниг ойнап келген. Сценага үнүп эгелээниниң баштайгы чылдарындан эгелээш-ле «каттырынчыг кадайлар» ойнап, ук мергежилге ханы сиңнигин төрелзинге-даа бергени ол. Сценага үнүп келгеш, аңаа-ла улуо каттыртыр эвес, а овур-хевирин шын сеткили-биле көрүкчүге чедирип, ооң бүзүрелин чаалап алыры — артистиң бүгү чуртталгазында кол сорулгазы.

«Островскийниң «Дүмбей эзим» деп шиизинде Улитаның овур-хевириинге Корчагина-Александровская сценага үнүп кээрге, зал чир-шоң дүжер. Чырык чер кырынга дириг чоруурун бодааш, бай кожай херээженниң чалчазы болуп, ооң холундан-үнер аргазы чок Улита чамдыкта ыглаксанчыт, кээргенчиг, чамдыкта бүжар-даа аңаар. Ол чүл дизе, аңаа-ла каттырынчыг кадайны көргүзүп турар эвес, а артистиң ол овур-хевирге бодунуң чогаадыкчы хамаарылгазын, дүмбей эзим ышкаш карацгы үеде кижилериниң ала-чайгаар диленчи ыт, чашпаа дилги ышкаш апаарын көргүзүп турары ол»—деп А. Бруштейниң 1956 чылдың «Театр» деп журналдарында бижээнин номчуп болур бис. Корчагина-Александровская ажок мергежип, Петербургтуң Александр театрының алдарлыг «каттырынчыг кадайы» — В. Стрельская-биле деннежип турар апарган. 1915 чылда ол театрже Екатерина Павловнаның чалатканы-даа ол. Ооң эгелээш-ле Корчагина-Александровская арткан бүгү чогаадыкчы амыдыралын Петербурттуң Александр (амгы Ленинградта Күрүнениң Пушкин аттыг Академиктиг) театры-биле холбаштырган.

Улуг Октябрьның бүдүүзүнде Екатерина Павловнаның талантызы улам бедип, эрги тургузугнуң чижеп байдарын, чашпаа саттыныкчыларын сценадан хайыра чок сойталап турган. Октябрь революциязын ол чүгле бүгү сеткилинден хүлээп алган эвес, а совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында-ла идеекейлиг хөй-чинтичи, чаа аныяк совет республиканың чалбыыштыг талалакчызы болгаш бөөк идеяларының сыныш чок суртаалчызы болу берген.

1931 чылда Афиногеновтуң «Коргуушкун» деп шиизинде хоочун большевик херээжен Клара Спасованың овур-хевирин тургусканы Екатерина Павловнаның-даа, Пушкин театрының-даа амыдыралында онзагай болуушкун. Үргүлчү-ле «каттырынчыг кадайлар» ролюнга чаңчыгын калган артиске аңаа орус иениң овур-хевирин тургузары солун болгаш харыысалгалыг болган. Клара Спасованың ролюн Корчагина-Александровскаяга дааскаңы — артистиң алыс чажыт күзелиниң боттанганы, ооң талантызынга театрның мурнундан улуг идегел болгаш үнелээшкин болур. Ол идегелди чон мурнунга, көрүкчү мурнунга артист, шыызыдын, чонуң бүзүрелин чаалап ап шыдаандаа. Екатерина Павловна чуртталгазының эгезинден төнчүүнге чедир бүгү сеткилсагыжын, ал-бодун бүрүүбиле уран чүүлге, чонуңга өргүп келген. «Бодунуң чонунга бараан болуру — уран чүүл ажылдакчызынга дээди шаннал болгаш хавыяа»—деп ол Советтериниң VIII Бүгү-эвилел съездизинге чугаалаан. Ол съездиниң делегады, ССРЭниин Дээди Совединиң депутаты, ССРЭ-ниң улустуң артизи деп атты чедип алганы —ооң талантызынга чонуунуң мөгейишкини.

Д. БАРЫНМАА,
артист.

УЛУГ ОРУС ЧУРУКЧУ

Төрүттүнгенинден бээр 175 чыл болганынга

К. П. Брюлловтуң чураан чуруктарын көрген санында-ла ук ажылдарның кижини бодунче хаара туда бээр кайгамчык сорунзалынын эскерер боор сен. Ооң итали амыдыралды көргүскен болгаш тоолчургу чуруктары чырык, өөрүшкү, шимчээшкин-биле долдунган, онзагай хевирлиин дораан овааарып каар бис. Ында будуктар аразында ойнап, солаңгыланып турган ышкаш сагындырар. Улуг чурукчунуң кылган портреттерин көөр болзунза, ында чуруттунган кижиниң овур-хевири, сагыш-сеткили өскелерден ылгалдыг, бодунуң будужу-биле хевээр илереттинген болур.

Чурукчуга делегейге нептерээр ат-алдарны ооң хөй чылдарда кылып келгени «Помбейниң сөөлгү хүнү» деп төөгүлүг ажылы чаалап берген. Үк ажыл — чогаадыкчы кодурлуушкүннүң болгаш кызымаккай чоруктуң түңнели. К. Брюллов бо ажылды кылыш тура бодундан канчаар-даа ажок негелдени салып, ооң хензиг шимчээшкиннерин, өөнерин ыяк сагып турган. Кажан ол ажылды доозупкаш безин, ам-даа сеткил-сагыжы ханмаан, туруштарның ханызы, ырак-чоогу ам-даа четпес ышкаш сагындырган... «Сөөлүнде бодап турарымга, чазылган вулканның чалбыраажының чырыы кудумчуну чедир чырытпайн турган болган. Дайынчының будунуң чанында даштарны чырыдыптарынга, ол дайынчы чуруктан аңгыланчак апарган. Ынчан кээрге бүгү кудумчуну чырыдыптарымга ажылым ам-на доозулган» — деп, Брюллов сөөлүнде сактып чугаалаан.

Бойдустуң халавынга таварышкан кижилериниң аймап, девидээнин чурукчу өзулуг-ла көргүскен. «Халаптыг байдалда бүргеткендаа болза, ол кижилериниң чараш, тода көстүрүн»—деп, Н. Гоголь аңаа хамаарыштыр бижээн.

Брюлловтуң чогаадыкчы ажылы он тос чүс чылдың ийиги чартыында өрүс чурулга уран чүүлүнге улуг салдарны чедирген.

ХООЧУН ЧОГААЛЧЫГА

Дүмбей дуне
дээвиирде
ойбактардан
Түмен сылдыс
кылаңнажып
бакылап кээр.
Чайын боорга,
чаңнык оду
кызаш кыныр
Самдар огге
төрүттүнген
арат оглу
Ленинград
алдын
чырык хоорайга
Институтту
өөрүң-биле
доозуп үндүп.
«Самдарларның»
чаа өйде
кежин дүшкен.
«Чавылдак от
көгу-биле
чытпаан» ол—дур.
Чечен-мерген
состериниң чалгыннапкаш.
Чечен чогаал
таваан салчып, сиилбиштиң.
От дег изиг
сеткилиниң
күжү-биле
«Онегинни» очулдуруп,
улам хайнып,
Орус чогаал
тергиин чараш
үлегерин
Оңмас чидиг
оңу-биле бараалгаттын.
Үе-черген
үжүүр шапкын
даарта хүнүн
Үлүүн кылчып
Тывавысты
чаартып тур.
Шагаан-Арыг
далайынга корабльдиң
Шаа барып
капитаны болур оолдар
«Өгбелерим
хонажы» деп,
сугже көргеш.
Өөрүшкүлүг
эжиндириин
уламчылаар.

Куулар ЧЕРЛИК-ООЛ.

АЪТТЫГ АРАТ

Карак четпес
Калбак-делгем ховуларлыг,
Кададында
Хамык малы чапты берген,
Аккыр өөнче
Аалчы кылдыр мени чалаан
Улусчу Моол —
Угумдан-на төрел кожам.
Хүцге додаан
Хүрец-кызыл шырайларлыг,
Акы-дуңма
Арат Моолдуң сүлдезинде,
Урук туткан
Узак аъттыг эрни көөрге,
Хүнче уткуй
Күдүйүпкен халдып орар.
— Аъдыц аскын
Ара черле тыртпа, эш!—деп,
Совет өөнүү
Чоргаарланып кыйгырар мен.
Амдыы арат

Айлык черни хүнде эртип,
Найыралдың
Ыдык дөзүн сактып келир:
Ленин биле
Сухэ-Батор холун тутчуп,
Ийис кылдыр
Чүрээвисти доңнаштырган.
Чүткүл-күзел,
Сүзүүвүстүң чаңгыс аайын
Халхин-Хөлге
Кадыг өйде билишкен бис.
Социалистиг
Чоргаар Моолдуң амгы ырын
Каптагайның
Хамык чону ырлажып тур.
Урук туткан,
Узак аъттыг арат кижи
Келир өйже
Кезе көрген халдып олур.

Вл. СЕРЕН-ООЛ.

Спорт

Спортчу 74 чылдың маадырлары чугаалап тур

БОРЗОВ: старт бүрүзү харыысалгалыг

— Төнүп турар чыл спортчу болуушкуннар-биле байлак болган деп. Европаның болгаш Олимпий оюннарының эң дүрген чүгүрер кижизи, спорттуң алдарлыг мастери Киев чурттуг Валерий Борзов СЭТАның корреспондентилери-биле беседазынга чугаалаан. — Эңне кол маргылдаалар — Европаның кышкы болгаш чайгы чемпионады болган. Тиилелгени чедип алыр дээш бүгү-ле күжүмнү үндүрген мен. Ол ийи алдын медаль менээ эң-не чугула болган. Рим чемпионадынга алган медалымны «аар» деп санаар мен. Чүге дээрге, ол чемпионат аңаа эвес дайынчы болгаш өөредиглиг болган.

Чоокта чаа Варшага болган Делегейниң демократтыг аныяктарының федерациязының ассамблеязынга ужуражылгалар уттундурбас. Амгы үениң сураглыг кижилери — Чилиниң комсомолунуң секретары Гладис Марин, туруштут коммунист Луис Корваланның оглу— Альберто, ужудукчу-космонавт Юрий Артюхин оларбиле ужуражып, чугаалашкан мен.

Олимпий оюннарының мурнуу чарыында чылда чүгле чүгүрер Борзовка эвес, аспирант Борзовка кол болуп турар чүүл мындыг: дүрген чүгүреримге турасскааткан шинчилел ажылымның кол айтырыгларын хынаар чыл бо. Ооц идеязы, маргылдааларга бадыктаттынарын кончуг күзээр мен. Кол маргылдаалар — бирги эзлчегде ССРЭ-ниң Улустарының спартакиадазынга, кышкы чемпионатка, АКШ-тың шилиндек командазы-биле ужуражылгага киржир мен.

Мээң белеткелимниң кол сорулгазы —1976 чылдың Олимпиадазынга киржири. 1975 чылда чүс метрге 10,1 секундада чүгүрген кижи Монреальга тиилелгени чедип алырынга идеген болур. Келир чылын бистиң бүгү чиик атлетикавыска чедишкиниверни, хамыктың мурнунда белеткелче болгаш спортчуларны шилип алырынче кичээнгей салырын күзээр мен. Ол чокка бурунгаарлаары берге. Бурунгаар деп шилге чокта — тиилелге чок.

Б. БУХОВЦЕВ,
В. КУКУШКИН.
(СЭТА-ның корр).

Совет команданың тиилелгези

ОТТАВА. (СЭТА-ның корр.). Хоккейге ССРЭ-ниң ийи дугаар шилиндек командазы Канаданың профессионал хоккейжилери-биле чеди катап ойнааш, алды тиилелгени чедип алган. Киирген болгаш эрттирген шайбаларның саны 40:24 болган.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга сула хадыырлап, дүвүлээр, улуг өскерлиишкин чок агаар болур. Агаарның температуразы хүндүс республиканың даглыг черлеринге 24—29, артканнарында ортумаа-биле 18—28 градус соор.

Кызылга кошкак хадыыр болгаш агаарның температуразы 25—27 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 22-ДЕ
МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы.
12.05—Медээлер.
12.10—Өдүүт телекөргүзүү. Олимпиада— «Тиилелге, алдар!» 2-ги тур.
13.10—Өдүүт телекөргүзүү, «Бөгүн—Эвергетиктиң хүнү». ССРЭ-ниң эвергетика болгаш электрижидилге министри П. С. Непорожний-биле беседа.
13.25—Өдүүт телекөргүзүү. Мультфильмнер программазы: «Аскан койгунак», «Кышкы хүнезин», «Майти Маус».
14.00—«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен».
15.00—Өдүүт телекөргүзүү. «Кино аян-чоруктарының клуву».
16.00 — «Музыкалыг киоск».
16.30—16.40—Чапсар.
16.40—«Делегей панорамазы».
17.10—Өдүүт телекөргүзүү. «Бистиң кожаларывыс». «Экии, мен силерге келдим».
18.00—«Ye». Информастыг программа.
18.30—Өдүүт телекөргүзүү. «Хүлүмзүргү кежээзи». Эстрада концерти.
20.10—«ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары чугаалап тур».
20.25—«Чечен чогаалдарының экранчыдылгазы». «Чээрби чыл эрткенде». Уран-чечен фильм.
21.50—«Дыштанып шактарда». Музыкалыг программа.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

ДЕКАБРЬ 23-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер.
19.15—«Ийи клён». Телефильм.
20.00—«Хамааты камгалалының билиглерин—кижи бүрүзүнге». Дамчыдылга.
20.10—Кыска фильм.
20.20—Телемедээлер.
20.30—Чаралаар, реклама.
20.35—Телеконцерт.
21.00—23.00—А. Сафронов. «Саркофагтың чажыды». Тываның хөгжүм-шин театрының шиизи.

кинотеатрларда

ДЕКАБРЬ 22-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: «Боттарыныынга—хары, хары улуска — «өдүүк» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.40, «Аът мунган бажы чок кижи» 11.10, 13.10, 15.10, 21.00, «Мени улуг кижи деп санаңар» 17.10, 18.50 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Катя биле крокодил» 10.00, «Кончаалыг сайгарлыг» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Щит болгаш хылыш» (4-кү сериязы) «Демиселдиц түүнел чадазы» 11.00, 12.30, «Ангелдер хартаачызы Анжелика» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.
«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Колумб хемеден аныяк далайжы» 12.00, «Гладиатор» 16.00, 18.00 шактарда.

ДЕКАБРЬ 23-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Шынчы сөс» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Кирин моорлаңар азы өске кижилериниң кирери хоруглуг» 9.00, 10.45, 15.00, «Боттарыныынга—хары, хары улуска «өдүүк» 12.30, 16.45, 18.45, 20.45 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Мени улуг кижи деп санаңар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Хлебти деңге үлежир» 15.00, «Кончаалыг сайгарлыг» 16.30, 18.00, 20.10 шактарда.
«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Чүге-даа торулбайн» 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24—63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, өскээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1).

Тиражы 16056. ЧАГЫГ № 2767.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮЛЕР

ТС—01189.